

Uudised

Hea klient!

Alanud aasta on tervele Eestile oluline ja seda eriti tulevikku silmas pidades – Eesti on äsja liitunud eurotsooniga ning meid ootab ees järjekordne valimismelu koos kõikvõimalike ilusate lubadustega. Ilmselt on mõlema teema osas nii optimiste, kes usuvad eurosse ja valimistesse, kui ka neid, kes leiavad, et valimistega ei muutu midagi ja et euro kasutuselevõtt ei olnud kõige õigem mõte. Kahjuks ei saa me kunagi teada, et mis oleks olnud, kui ja eestlastel on erinevaid ütlusi, mis on seotud sõnadega “oleks-poleks”. Selge on see, et Jõudluskontrolli Keskuse ülesanne ei ole teha majanduslikke või poliitilisi prognoose, mida oodata euro tulekust või millised on ühe või teise erakonna tugevad ja nõrgad küljed. Just sellepärast leiate seekordsest JKK Sõnumitest taaskord infot selle kohta, mis meie asutuses või lähivälismaal toimunud on või sellest, mis meie arvates teile huvitav lugemine võiks olla.

Kui saabunud aasta on oluline terve Eesti jaoks, siis möödunud aastat võib lugeda kordaläinuks meie aretussüsteemile ja seda eelkõige veiste aretuses – tähistasime tõuraamatu juubelit, veiste ekspordist rääkisid ilmselt enamus veisepidajatest. Põllumeeste tunnustamise suursündmusel ehk aasta põllumehe konkursil oli Tanel Bulitko aretusorganisatsiooni juhina ka üks nominentidest – palju õnne!

Jõudluskontrolli Keskuse töötajad valisid detsembris parimat kolleegi. JKK kolleegipremia aasta töötaja 2010 pälvis analüüside laboratooriumi peatehnoloog Eduard Punga. Õnnitlused!

Kaivo Ilves
Jõudluskontrolli Keskuse direktor

Spermalao arvestus

Alates 2010. a novembrist on seemenduste sisestamise programmi kasutajatel võimalik pidada farmi laos oleva sperma arvestust. Ostetud sperma tuleb programmi kasutajatel sisestada, laost maha lähevad spermadoosid seemenduste sisestamise järel automaatselt. Kui spermadoos on mingil põhjusel praagitud, saab selle maha kanda. Kui loomapidajal on mitu seemendajat või kui spermat hoitakse mitmes erinevas kohas (farmis), saab programmi abil hallata kõiki ladusid ka eraldi. Töövahend võimaldab lihtsalt jälgida laos olevaid spermakoguseid pullide lõikes ning planeerida spermaostusid.

Selleks, et lisaks seemenduste sisestamisele pidada ka laoarvestust, peab programmi kasutaja oma soovist JKKd teavitama. See on lihtne: tuleb klikkida menüüribal asuvale lingile “Spermaladu” ja seejärel klikkida nupul “Registreeri”.

Tarkvara Liisu arendamine

Lihaveisekasvatajad, kellel on lisaks Liisu programmile ka Vissukese kasutamise kogemus, on huvi tundnud, et millal saab Liisu sama heaks nagu on Vissuke.

Täna ei saa me veel lubada, et Liisu on varsti Vissukesega võrdväärne, kuid muutusi paremuse poole loodame aasta jooksul kindlasti. 2010. a novembris kohtusid JKK programmeerijad ETKÜ lihaveisekasvatuse spetsialistidega ja üheskoos arutleti mida Liisu parandada. Kuna JKKl on andmebaasis paljude loomade tapaandmed ja mõned lihaveisekasvatajad registreerivad kaalusid korralikult, siis tulevikus tahame teha toodanguandmete kohta paremaid analüüse ja võrdlusi. Praeguses Liisu on sigivust ja taastootmist puudutav info minimaalne, mistõttu planeerime ka seda valdkonda paremaks muuta. Omaette teema on terviseandmete kogumine ja töötlemine. Piimaveisekasvatajatele tegime Vissukesse VET-osa, kus on võimalik loomade haigusi ja ravimisi registreerida ning kasutada erinevaid analüüse. Tõnu Kaptein Hiiumaalt oli üks esimesi lihaveisekasvatajaid, kes seda ka Liisu soovis näha, ja seda isegi enne, kui Vissukeses oli programm valmis. Hetkel on veel lahtine, kui lihtne või keeruline

on Vissukese VET-osa Liisusse tuua, või tuleb kõik uuesti programmeerida, aga veterinaaria osa peaks tulevikus ka Liisu olema.

Ootame lihaveisekasvatajate arvamusi, millised analüüsid neile karjamajandamisel abiks oleksid.

Allflexi esindaja Eestis

Eestit külastas novembri alguses identifitseerimisvahendite tootja Allflex esindaja. 2010. a suvest tegeleb Eestiga kliendihaldur Mathieu Patriat, kelle eesmärk oli kuulata meie muresid ja mõtteid koostöö paremaks muutmise kohta. Loomulikult oli tema ülesanne ka tutvustada Allflexi uusi tooteid. Kuna külalisel oli huvi kohtuda mõne Eestimaa talunikuga, külastasime Soone Farm OÜd.

Uuemad märgistamisvahendid, mis tulevikus Eesti loomapidajani võivad jõuda on näiteks liikuva nõelaga märgistamistangid ja veiste märgistamiseks mõeldud elektroonilised kõrvamärgid. Uus märk on kombinatsioon elektroonilisest märgist ja tavamärgist, ehk lisaks nõobi osale on kõrvamärgil ka plastikust allosa, millele on registrinumber trükitud suurelt.

Läti loobus veisepassist

Alates 15.11.2010 on kehtiv Euroopa Komisjoni otsus (www ldc.gov.lv/?n=265), mis vabastab Läti Põllumajanduse Andmetöötuse Keskuse (*Valsts aģentūra Lauksaimniecības datu centrs*) veisepasside trükkimisest ning nende postitamisest loomapidajatele. Läti tegi vastava taotluse 2010. a alguses ning juuni lõpul külastasid Lätit Euroopa Komisjoni ametnikud, et kontrollida sealse loomade registri tegevust. Kohapealse kontrolli käigus veenduti loomade registri toimimises. Läti Põllumajanduse Andmetöötuse Keskusel aitab nimetatud otsus omakorda tegutseda ka vähendatud eelarve tingimustes.

Kontonumbrite muutus

Alates 1.01.2011. sulgeb rahandusministeerium osa kasutusel olevaid pangakontosid, sellega seoses palume arvete tasumisel pöörata tähelepanu JKK arvetel olevatele kontonumbritele. Uued kontonumbrid on arvetel kirjas alates 2010. a novembrist.

Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeringud
maapiirkondadesse

Kas lüpsikari Eestis on jätkusuutlik?

Lüpsilehmade arv Eestis on viimase kümne aasta jooksul vähenenud keskmiselt rohkem kui tuhande lehma võrra aastas, langedes jõudluskontrollialustes karjades 2010. a lõpuks alla 89 000 piiri. Novembrikuises piimafoorumi ettekandes ennustas põllumajandusminister aga järgmisel kolmel-neljal aastal lehmade arvu paigalseisu või isegi pisikest kasvu. Lootes, et piimatootmise majanduslik taust soodustab järgnevatel aastatel lehmade arvu suurendamist, peab seda võimaldama ka meie lüpsikarja taastootmise võimekus. Kas võimaldab? Vastust otsime järgnevas arutluses.

Selleks, et lehmade arv karjas ei väheneks, tuleb iga praagitud lehma asemele valida lehmikute hulgast asendaja. Aretusliku selektsiooni tingimustes praagitakse lehmad tavaliselt siis, kui lehmikud poegivad. Lehmade sunnitud praakimise korral jäävad lehmakohad lühemaks või pikemaks ajaks tühjaks praakimise ajal poegivate lehmikute puudumise tõttu. Kauemaks jäävad lehmakohad tühjaks aga siis, kui lehmikuid on füüsiliselt vähem kui taastootmiseks tarvis. Milline on olukord meie karjades? Kas nn keskmisel (arvutuslikul) lehmil sünnib tema eluaja jooksul piisaval arvul lehmvasikaid, et vaatamata erinevas vanuses (vasikana, tiine lehmikuna) toimunud sunnitud praakimisele on iga praagitud lehma asendamiseks olemas vähemalt üks lehmik? Millised on erinevused eesti punase tõu ja eesti holsteini tõu vahel?

Otsime vastust järgmistele küsimustele:

- Mitu lehmvasikat toob ilmale keskmine lehm oma eluaja jooksul?
- Kui suur on sunnitud praakimise osatähtsus lehmikute hulgas?
- Mitu lehmikut iga väljaläinud lehma kohta jõuab esimese poegimiseni?

Arvutustes kasutame EPK ja EHF loomade andmeid karjadest, kus jõudluskontrolli pole analüüsitava aasta jooksul lõpetatud.

2009. a praagiti mõlema tõu puhul keskmiselt 26% kõikidest lüpsikarja lehmadest (tabelid 1 ja 2). Praagitud EPK lehma tootlik aeg oli keskmiselt 44 kalendrikuud ja selle aja jooksul sündis tal keskmiselt 2,9 elusat vasikat. Praagitud EHF lehma vastavad näitajad olid 41 kalendrikuud ja 2,5 elusat vasikat. Kuna natuke rohkem kui pooled vasikatest on pullikud, siis iga EPK ja EHF lehma kohta sündis vastavalt 1,45 ja 1,25 lehmikut. Lihatoõgu pullide järglasi välja jättes on tulemuseks vastavalt 1,35 ja 1,20 lehmvasikat. Ehk 10 praagitud EPK lehma asendamiseks sündis 13–14 lehmikut ja 10 EHF lehma asendamiseks sündis 12 lehmikut.

Tabel 1. EPK praagitud lehmade arv ja praakimise osatähtsus ning keskmine vanus, tootlik aeg, elupiim, tehtud seemenduste ja saadud vasikate arv praakimise aasta järgi.

Aasta	Lehmade arv	Praakimise %	Vanus kuudes	Tootlik aeg kuudes	Elupiim kg	Seemenduste arv	Vasikate arv
2005	6174	22	75	45	19163	5,5	3,1
2006	6560	23	76	46	19814	5,5	3,1
2007	7499	27	74	44	20147	5,4	3,0
2008	6524	25	73	44	20672	5,3	2,9
2009	6499	26	73	44	21505	5,2	2,9

Tabel 2. EHF praagitud lehmade arv ja praakimise osatähtsus ning keskmine vanus, tootlik aeg, elupiim, tehtud seemenduste ja saadud vasikate arv praakimise aasta järgi.

Aasta	Lehmade arv	Praakimise %	Vanus kuudes	Tootlik aeg kuudes	Elupiim kg	Seemenduste arv	Vasikate arv
2005	18126	22	73	43	20230	5,6	2,9
2006	19902	24	73	44	21119	5,7	2,8
2007	22205	26	72	43	21242	5,4	2,7
2008	21340	25	70	41	21284	5,1	2,6
2009	21637	26	69	41	21582	5,0	2,5

Lüpsikarja (laiendatud) taastootmisega poleks muret, kui kõik sündinud lehmikud jõuaksid poegimiseni. Paraku eelnevate aastate numbrid seda ei kinnita. 2009. a esmaspoegijate sünniaastateks on valdavalt 2006. ja 2007. aasta. Esimese eluaasta jooksul praagiti nende aastakäikude vasikatest 16% eesti punast tõugu ja 15% eesti holsteini tõugu lehmvasikat. Allesjäänute seast, keda pärast aastaseks saamist oli vähemalt üks kord seemendatud või paaritatud, ei jõudnud lüpsikarja lähtearevust vastavalt 7% ja 8%. Viimases numbris sisaldub ka umbes 4% ehk vähemalt 1150 välismaale müüdnud EHF lehmikut.

Arvestades eelneva põhjal lehmikute keskmiseks väljalangevuseks 23%, saame, et iga praagitud EPK lehma asendamiseks oli meil $1,35 \cdot 0,77 = 1,04$ lehmikut. Iga praagitud EHF lehma asendamiseks oli meil $1,2 \cdot 0,77 = 0,92$ lehmikut.

Arvutuse tulemusi üldistades oli Eesti keskmises karjas 2009. a 10 EPK lehma asendamiseks kasutada 10 lehmikut ja 10 EHF lehma asendamiseks napilt 9 lehmikut. Viimase viie aasta jooksul on mõlemal tõul aastalehmade arv jõudluskontrolli aastaraamatu andmetel pidevalt langenud.

EPK lehmade arvu säilitamiseks on arvutuslikult küll lehmikud olemas, kuid tegelikkuses mitte, sest eesti punast tõugu lehmad "toodavad" järelkasvu ka eesti holsteini tõule (tabel 3). Kui osas karjades toimus lehmikute praakimine lüpsikarja vähendamise või likvideerimise eesmärgil, ka siis on Eesti jaoks tervikuna tulemuseks lüpsilehmade arvu vähenemine.

Tabel 3. Eesti punast tõugu emaga eesti holsteini tõugu lehmade arv lüpsikarja jõudmise aasta järgi

Esimese poegimise aasta	Lehmade arv
2005	672
2006	805
2007	869
2008	1237
2009	1438

Kokkuvõtteks – olukord karja taastootmisel Eestis tervikuna on murettekitav. Piimatoodangu kasvuga kaasnenud lehmade sigivusnäitajate halvenemine ja karjaspüsivuse lühenemine on omased ka praegusele noorkarjale ja seetõttu karja taastootmise kiiret paranemist oodata ei ole. Olukorra parandamise abinõudena tuleks noorkarjakasvatuse tähtsustamise kõrval tänaseid seemendus-pulle valides silmas pidada, et vajame oma karjadesse praegusest paremate

taastootmisomadustega lehma. Saades tulevaselt lehmalt tema eluaja jooksul rohkem vasikaid, paraneb aretusliku selektsiooni tase ja samal ajal suureneb karja keskmine piimatoodang täiskasvanud lehmade osatähtsuse suurenemise tõttu.

Mart Uba
biomeetria sektori juhataja

Kokkuvõte Mastiit 12 senistest analüüsitulemustest

Alates 2010. a aprillist pakub JKK piimatootjatele mastiiditekitajate määramise teenust Mastiit 12. Kuna mastiiditekitajad tehakse kindlaks bakteri DNA põhjal, saab mastiiditekitaja piimaproovist kiiresti kindlaks teha. Enne kella 10 laborisse saabunud piimaproovide vastused on üldjuhul farmerile kättesaadavad juba sama päeva õhtupoolikul.

Novembri lõpuks oli JKKs analüüsitud 976 piimaproovi. Proovidest 99 olid võetud piimatankist, 741 lehma üldpiimast ja 136 udaraveerandist.

Kõige enam leiti tankiproovidest *Streptococcus uberis*, mida oli 89% proovides. Teistest keskkondlikest haigustekitajatest olid enam levinud enterokokid (*Enterococcus sp.*) – 71% proovides. Enterokokid on lehma rooja normaalmikrofloora hulka kuuluvad bakterid, mis väliskeskkonnast on piima sisse sattunud tihti puuduliku lauda/lüpsihügieeni tõttu. Vähem esines koliformseid baktereid *Klebsiella sp.* (22%) ning *Escherichia coli* (14%).

Stafülokokke (*Staphylococcus aureus* + KNS) esines 84% proovides, 80% proovidest leiti penitsilliiniresistentsust näitavat beetalaktamaasi (stafülokokkide toodetav ensüüm).

Nakkuslikest udaramikroobidest oli 80% tankiproovides *Corynebacterium bovis*, 71% proovides *Streptococcus dysgalactiae* ja 61% proovides *Arcanobacterium pyogenes*. Kõige probleemsemad nakkuslikud haigustekitajad *Staphylococcus aureus* ja *Streptococcus agalactiae* esinesid vastavalt 47% ja 19% tankiproovides.

Lehma üldpiimast leiti kõige enam stafülokokke (*Staph. aureus* + KNS), mida esines 82% JKK piimalaborisse saadetud proovides. Penitsilliiniresistentsust leiti 60% proovides. 57% proovides oli enterokokke. Teisi keskkondlikke haigustekitajaid oli piimaproovides järgmiselt: *Str. uberis* 44%, *Klebsiella sp.* 22,3 ja *E. coli* 19% proovides.

Nakkuslikest haigustekitajatest oli taas kõige enam *C. bovis* (53% proovides); *A. pyogenes* ja *P. indolicus* esines 61% proovides ja *Str. dysgalactiae* 23% proovides. *Staph. aureus* esines 23%-l uuritud lehmadest ja *Str. agalactiae* 15% lehmadel.

Udaraveeranditest võetud proovidest leiti samuti kõige enam stafülokokke (76% proovides). 43,4% veerandiproovidest olid beetalaktamaaspositiivsed. Keskkondlikest haigustekitajatest oli kõige enam *Str. uberis* (38% proovides) ja *E. coli* (24% proovides). Enterokokke leiti 22% veerandiproovides ja klebsiellat 8% proovides. Nakkuslikest haigustekitajatest esines 34% proovides *C. bovis*, 27% proovides *A. pyogenes* ja *P. indolicus* ja 15% proovides *Str. dysgalactiae*. *Staph. aureus* esines 13% udaraveerandiproovides ja *Str. agalactiae* 8% proovides.

Sajas udaraveerandiproovis esines kuni kolm haigustekitajat, 36 proovis oli haigustekitajaid rohkem. Saksa teadlased loevad üle kolme haigustekitajaga veerandiproove saastunuks – see tähendab, et proovivõtmise käigus on proovipudelisse sattunud baktereid ka väliskeskkonnast, mistõttu proovis esinevaid keskkondlikke baktereid ei saa kindlalt lugeda mastiidi põhjuseks.

Paljud lehmad on pärast mastiiditekitaja määramist lühema või pikema aja järel karjast välja läinud. Peamiseks

väljaminekupõhjuseks on märgitud mastiit. On ka lehma, kes on liikunud ühest karjast teise. Kahjuks on uued loomaomanikud saanud oma karja lehma, kelle piimas on kindlaks tehtud *Streptococcus agalactiae* või beetalaktamaaspositiivne *Staphylococcus aureus*. Rõõm karja suurenemise üle võib osutada üürikeseks, kuna “tänu” uutele lehmadele võib karja tervis hoopis oluliselt halveneda. Seetõttu on oluline teada nii oma karjas valitsevat olukorda kui uurida kõiki uusi nakatumisi ning karja toodud loomi. Kõigi piimatootjate ühine eesmärk peaks olema toota head ja kvaliteetset piima. Järjekindel mastiiditõrje on selle eesmärgi saavutamise võti.

Aire Pentjärv
väliteenistuse juhataja

Lüpsikiiruse andmed

JKK on taas loonud võimaluse lehmade lüpsikiiruse andmete esitamiseks. Nõukogude ajal küll lüpsikiiruse esitamist nõuti, aga tolleaegsete tehniliste võimaluste tõttu oli see väga töömahukas ja sellepärast võeti arvud sageli laest. Loobusime aastateks mitteusaldusväärsete andmete kogumisest. Tänapäevaks on olukord muutunud. Koostöös Tervisliku Piima Biotehnoloogiate Arenduskeskusega soovime hakata taas lüpsikiiruse infot koguma. Kogutud andmed annavad võimaluse kasutada neid veiste hindamises ning seeläbi loomade karja valikul.

Farmides töötab kümneid lüpsiroboteid, rääkimata kaasaegsetest lüpsiplatsidest, mis on loonud eelduse lihtsalt registreerida ja esitada lüpsikiiruse andmeid. Jutt käib karjadest, kes esitavad JKKle kontroll-lüpsi andmeid failiga.

Palun tutvuge Vissukeses andmevahetuse juhendiga, kuidas lüpsikiirust kontroll-lüpsil ja robotlülpsil esitada. Andmefaili tuleb lisada vaid lüpsikiiruse veerg, mis on väga tõenäoliselt saadav farmiprogrammist. DeLaval robotitelt ja lüpsiplatsidelt on lüpsikiiruse andmeid juba esitatud. Ka Lely lüpsirobotitelt tulevad lüpsikiirused – kasutame Taani andmeformaati ja seal on lüpsikiirus vaikimisi sees. Seetõttu ei pea Lely lüpsirobotite omanikud midagi spetsiaalselt tegema!

Andmebaasis registreeritakse lüpsikiirus ainult 1. laktatsiooni 60–90. päeval toimunud kontroll-lüpsi andmetest, teiste lüpside andmetes võib lüpsikiirust anda, aga neid ei kasutata.

Kalle Pedastsaar
direktori asetäitja

Tähelepanu

Alates jaanuarist 2011 ei avalda JKK oma kodulehel **kontroll-lüpsid_tippkarjad** ja **kontrollaasta_tippkarjad** karjade nimekirjas nende klientide andmeid, kelle piimamõõturite viimasest kontrollist on möödas rohkem kui 13 kuud või kaalude viimasest kontrollist on möödas rohkem kui 25 kuud. Sellise piirangu põhjuseks on asjaolu, et neid andmeid ei saa pidada usaldusväärseteks.

Kui loomapidaja on aasta jooksul lehma **farmidesse-gruppidesse jaotanud või vastupidi – farmid-grupid likvideerinud**, võib kontrollaasta trükiseid vaadates tekkida küsimus, miks trükisel on mingi 2–3 lehmaga grupp. Põhjuseks on see, et karjast väljaläinud lehmad jäävad andmebaasis nende farmide-gruppide hingekirja, kus nad olid väljamineku hetkel. Kuigi need grupid võivad olla aasta lõpuks likvideeritud.

Soovitame võimalusel säilitada aasta vältel stabiilsust, et aastat kokkuvõtvaid trükiseid vaadates ei tuleks üllatusi.

Põhjamaade jõudlus- kontrolliorganisatsioonide kokkusaamine Tartus

Põhjamaade jõudluskontrolliorganisatsioonide esindajad kohtusid oktoobris Tartus. Esindatud oli Eesti, Soome, Norra, Taani ja Rootsi. Programm jaotati kolmele päevale ning lisaks tööalasele infovahetusele külastati ka farme – OÜ Aravete Agrot Järvamaal ning OÜ Soone Farmi Tartumaal. Farmid jätsid külalistele väga hea mulje.

Töökoosolekul arutati nii jõudluskontrolli igapäevaseid ja tehnilisi sõlm-punkte kui ka tulevikku puudutavaid teemasid. Eesti ja Rootsi jõudluskontroll on oma olemuselt suhteliselt sarnased. Soome tõuseb esile sellega, et neil on jõudluskontrolli kõrval tugev ja üldist tootmist toetav nõuandesüsteem, mida on Eestis ka kiidetud. Taani organisatsioon paistab silma, ja seda terves maailmas, väga hea tehnilise taseme poolest (sh teadmised). Taani jõudluskontrolli organisatsioon teeb aktiivselt koostööd paljude lüpsiseadmeid tootvate firmadega ja nende ettepanekutesse suhtutakse tootearenduses tõsiselt.

Töökoosolekul oli arutlusel ka üle maailma kiirelt populaarsust koguv teenus, mida Eestis pakume nime all Mastiit 12. Lisaks Eestile pakuvad piimatootjatele seda teenust ka Soome ja Taani. Rootsis käivad katsetused ja tänaseks on ilmselt teenus juba käivitatud. Norras ei ole teenuse juurutamist veel tõsisemalt arutatud. Soome ületab teenuse mahtude poolest enamikku riike, aga samas ei säilita proovitulemusi andmebaasis. Taanis on tänu riiklikule mastiiditõrjeprogrammile teenuse kasutamine reguleeritud juba seaduslikult. Nii näiteks ei tohi loomi müüa teise karja, kui karja ei ole mastiiditekitajate osas kontrollitud.

Seoses uute tehnoloogiate kasutusele-

võtuga on maailmas järjest enam tähelepanu all küsimus, et kas ja kellel on õigus karjaandmetega kaubitseda. Jõudluskontrolliorganisatsioonidel on olnud hea tava lepinguga reguleerida seda, et loomapidaja andmeid ei avaldata ilma tema nõusolekuta kellelegi. Sõltuvalt riigist ja selle traditsioonidest on andmete avaldamisel teadusastutustele erinevusi. Viimastel aastatel on aga internet ja infotehnoloogia jõudsalt arenenud ning seoses sellega on väga paljudel firmadel/organisatsioonidel ligipääs loomapidajate andmetele, mis suurendab võimalust, et karja andmeid kasutatakse loomapidaja teadmata äriilistel eesmärkidel. Ka sellel teemal teeb Taani juba ettevalmistusi ning Taani loomapidajatel soovitatakse farmitehnoloogiat tarnivate firmadega lepingu sõlmimisel lisada sinna klausel, et andmete müük/levitamine on ilma loomapidaja nõusolekuta keelatud.

Sarnaseid Põhjamaade jõudluskontrolli-organisatsioonide töökoosolekuid peetakse üldjuhul üks kord aastas ning korraldamisõigus liigub riikide vahel rotatsiooni korras. Järgmine koosolek toimub 2011. a oktoobris Taanis.

Muhedat

Punase fooritule ajal tormab veoautojuhi juurde naiivitar ning koputab aknale. “Vabandage, teil pudeneb koormast pidevalt midagi tänavale!”

Veoautojuht ainult ühmab midagi umbmäärast selle peale ja sõidab edasi. Järgmisel ristmikul jõuab naiivitar uuesti veoautole järele ja kordub sama pigem ühepoolne dialoog.

Kui veok järgmise punase tule all uuesti kinni peab, on hingeldav tüdruk taas platsis. Seekord ei jää veoautojuht enam ootama, mis piigal öelda on, vaid kerib akna alla ja teatab: “Kuule, kenake, ära mind rohkem jälita, see auto on liivapuistur!”

Tööjuubilarid

15. jaanuaril on **10.** tööjuubel Järva- ja Viljandimaa zootehnik **Saive Kasel.**

5. veebruaril on **10.** tööjuubel arvutivõrgu peaspetsialist **Andrei Tšepelevitšil.**

1. märtsil on **30.** tööjuubel Lääne-Viru ja Pärnumaa klienditeenindaja **Eha Mäetagal.**

Õnnitleme!

Jõudluskontrolli Keskus
Estonian Animal Recording Centre

Kreutzwaldi 48A, Tartu 50094

Tel 738 7700

Faks 738 7702

Piimaveiste jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7738
Sigade jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7765
Kõrvamärkide müük	738 7762
Järvamaa klienditeenindaja	738 7751
Hiiu-, Ida-Viru-, Jõgeva-, Valga- ja Võrumaa klienditeenindaja	738 7752
Lääne-, Põlva-, Rapla- ja Tartumaa klienditeenindaja	738 7753
Lääne-Viru ja Pärnumaa klienditeenindaja	738 7754
Harju-, Saare- ja Viljandimaa klienditeenindaja	738 7759
Põlvnemisandmed (veised)	738 7756
Geneetiline hindamine (veised)	738 7731
Geneetiline hindamine (sead)	738 7746
Raamatupidamine	738 7704

Labor

Kreutzwaldi 46, 50094 Tartu

Tel	738 7726
Faks	738 7724
Piimameetrite testimine	738 7722
Piimaproovide vastuvõtt	738 7721
Piimaringid	738 7726

Maakondade zootehnikud

Harjumaa	Maire Põhjala	Tuleviku 3, Laagri, Harju mk	tel 679 6419	gsm 516 7886	K 9.00-16.00
Hiiumaa	Maire Tamm	Mäe 2, Käina	tel 463 1147	gsm 5332 4204	1. ja 3. K 12.00-16.00
Ida-Võrumaa	Ludmilla Aan	Viru 5a II korrus, Jõhvi		gsm 516 7816	2. ja 4. T 10.00-14.00
Jõgevamaa	Merle Lillik	Ravila 10, Jõgeva	tel 776 0048	gsm 516 7868	E 9.00-15.00
Järvamaa	Saive Kase	Prääma küla, Paide vald	tel 385 0286	gsm 524 0147	K 9.30-15.00
Lääne-Võrumaa	Ludmilla Aan	Neffi 2, Rakvere	tel 322 7018	gsm 516 7816	E 9.00-14.00
Läänemaa	Maila Kirs	Posti 30, Haapsalu	tel 473 3007	gsm 509 4675	K 9.00-15.00
Põlvamaa	Evi Prins	Puuri tee 1, Põlva	tel 799 3007	gsm 520 6231	K 10.00-13.00
Pärnumaa	Maire Põhjala	Haapsalu mnt. 86, Pärnu	tel 443 3120	gsm 516 7886	E 9.30-15.30
Raplamaa	Maila Kirs	Kuusiku tee 6, Rapla	tel 485 5673	gsm 509 4675	E 9.00-15.00
Saaremaa	Maire Tamm	Kohtu 10, Kuressaare	tel 453 1352	gsm 5332 4204	E 9.00-15.00
Tartumaa	Merle Lillik	Kreutzwaldi 48A-215, Tartu	tel 738 7739	gsm 516 7868	1. ja 3. T 8.00-15.00
Valgamaa	Evi Prins	Aia 17, Valga		gsm 520 6231	2. ja 4. E 10.00-13.00
Viljandimaa	Saive Kase	Vabaduse plats 4-317, Viljandi	tel 433 3713	gsm 524 0147	T 9.00-14.00
Võrumaa	Evi Prins	Liiva 11, Võru	tel 782 1253	gsm 520 6231	T 10.00-13.00

Uudised

Hea klient!

Käesolev number avab JKK Sõnumite kaheksanda aastakäigu. Sarnaselt varasematele aastatele teeme ka käesolevas aprilli numbris tagasisivaate möödunud aasta toodangunäitajatele. Loomulikult on igal tootjal oma eesmärgid ja soovid ja küllap igati on oma hinnangu möödunud aasta numbritele juba andnud. Toodangunumbrite trende kokku võttes võime nentida, et elame ilusal ajal – hoolimata aastast, on see siis ühe loomaliigi kasvatajatele raskem ja teistele kergem või vastupidi, – lähedaste toodangunumbri igal aastal suuremal või vähemal määral ikka paremaks. Samas nagu elus ikka, nii on ka aastakokkuvõtetes näitajaid, mis võiksid olla pisut paremad.

Minevikust olulisem on muidugi see, mis ootab meid sel aastal ja kaugemas tulevikus. Jõudluskontrolli Keskusest vaadatuna ootan huviga, kuidas leiavad kasutust erinevad uued võimalused, millega oleme juba alustanud või kohe-kohe alustamas nagu Mastiit 12, elektroonilised kõrvamärgid ja nende lugejad, pihuarvutid või DeLaval'i pakutav Herd Navigator, mille puhul ka JKKl on oma roll täita.

Toon esile ka kaks keskkonnasõbralikku ja innovaatilist piimatootjat:

Aatmaa AS, kes palus endale edaspidi trükiseid paberil enam mitte saata, sest kõik andmed ja trükised on ka Vissukese kaudu kergesti kättesaadavad.

Õnne Piimakarjatalu Osühing, kes katsetas alates möödunud aasta lõpust kontroll-lüpsi tegemisel pihuarvutit ja selle võimalusi ning otsustas kontroll-lüpsi lihtsustamiseks selle investeeringu teha ning pihuarvuti soetada.

Kaivo Ilves
Jõudluskontrolli Keskuse direktor

Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

Kontroll-lüpsi teenus JKKlt

Kontroll-lüpsi tegemine on töömahukas ning nõuab teadmisi ning oskusi. Loomapidajad on tihti mures, kes kontroll-lüpsi teeb, kui kontroll-lüpsi tegija haigestub või lahkub töölt. Käesolevast aastast on loomaomanikel kontroll-lüpsi tegija puudumisel võimalik tellida kontroll-lüpsi tegema JKK piirkonna zootehnik.

Kontroll-lüpsi teenus on tasuline, tellija peab tasuma nii väljakutse kui töötundide eest. Väljakutse hind sõltub kontroll-lüpsi meetodist, kuna vastavalt meetodile on vaja piimakogus mõõta ning piimaproov võtta ühel, kahel või kolmel lüpsikorral. Väljakutse hind ei sõltu loomade arvust, küll aga sõltub hind sellest, kas kontroll-lüpsi teeb üks või kaks JKK inimest. Kui farmis tehakse tavapäraselt kontroll-lüpsi mitmekesi, peab abiline olema ka JKK zootehniku teostataval kontroll-lüpsil. Kui farmi poolt abilisi ei anta, tuleb JKKst kontroll-lüpsi tegema kaks inimest.

Töötunni hind sõltub lüpsi kellaaegadest ning arvestusse läheb nii kontroll-lüpsi tegemise aeg kui (vajadusel) sündmuste kogumiseks kuluv aeg.

Kontroll-lüpsi teenuse tellimiseks tuleb ühendust võtta oma piirkonna zootehnikuga ning kokku leppida sobiv kontroll-lüpsi aeg.

Uued märgistamistangid

Jõudluskontrolli Keskuse märgistamistangide sortiment laienes uute tangidega. Allflexi uued tangid erinevad teistest seni kasutusel olnutest selle poolest, et nõel, millele kinnitatakse kõrvamärgi ogaga osa, on liikuv. Kui loom rabeleb märgistamisel ja tõmbab pea eemale, liigub nõel sirgelt tangide otsa, moodustades 90kraadise nurga asemele sirge. Nii saab tangid looma kõrvast kergesti kätte ja looma kõrva rebenemise võimalus väheneb.

Loomapidaja tunneb uued tangid ära värvi järgi – Allflexi liikuva nõelaga tangid on rohelised. Liikuva nõelaga tangide hind on 40 eurot (sh käibemaks).

Uued EID-märkide lugejad

Lisaks elektroonilistele kõrvamärkidele pakub JKK loomapidajatele ka elektrooniliste kõrvamärkide lugejaid. Täna seni oleme pakkunud firma Allflex lugejaid, mis võimaldavad EID-märke lugeda ja loetud märgid kaabli või *bluetooth*-ühenduse abil arvutisse laadida. Hetkel katsetame ka firmade Agrident ja Datamars lugejaid. Agridenti lugejaid on meil kaht tüüpi: lihtsat tüüpi “stick reader” ehk analoog Allflexi lugejaga, mille tehnilised võimalused on sarnased. Agridenti teise lugeja kasutamine on piiratud ja seda on võimalik kasutada ainult integreerituna meie pakutavate pihuarvutitega Psion Workabout Pro. Kolmas lugeja, Datamarsi oma, koosneb kahest osast – lugejast ja antennist, kuid lugejat saab kasutada ka ilma antennita. Datamarsi lugeja erineb teistest selle poolest, et tegu on lihtsamat tüüpi pihuarvutiga ehk lugejat on võimalik eelnevalt programmeerida erinevate sündmuste kogumiseks. Näiteks loomade märgistamisel on võimalik määrata, millist informatsiooni ja millisel kujul registreerida. Samuti on võimalik määrata, millist infot ei küsita, aga vaikimisi salvestatakse (nt märgistamise kuupäev). Kui selline ettevalmistus on tehtud, siis looma märgistamisel ei ole vaja muud teha, kui vajalik info järjest registreerida ning kogutud info hiljem arvutisse laadida. Kui JKK jõuab testimisega järeldusele, et katsetatud lugejad võivad olla huvipakkuvad meie loomapidajatele, siis tutvustame neid lähemalt.

Mastiidiproovide tulemuste laboritevaheline võrdlus

Soome firma ThermoFisher Scientific tegi möödunud aasta detsembris võrdluskatsed laborite vahel, mis määravad piimaproovidest mastiiditekitajaid baktereid. Test saadeti 19 laborile üle maailma. Laboritele saadeti 5 piimaproovi, milles igapähe olid 1-2 peamist mastiiditekitajate bakterite tüve.

JKK analüüside labori määratud piimaproovides tuvastati kõigis peamised mastiiditekitajate bakterite tüved. JKK labori saadetud tulemused loeti usaldusväärseteks ja test sooritatuks.

Piimaveiste jõudluskontrolli tulemustest 2010. aastal

1. jaanuaril 2011 oli jõudluskontrollis 88 984 lehma, mis moodustab 93% Eesti lehmadest. Lehmade arv on aastataguse ajaga võrreldes suurenenud 570 võrra. Eesti holsteini tõugu lehma oli karjas 68 685 (77,2%), eesti punast tõugu lehma 19 481 (21,9%), eesti maatõugu lehma 480 (0,5%) ning muud tõugu lehma 338 (0,4%).

Kõige enam oli lehma Järvamaal (13 388) ja Lääne-Virumaal (11 004). Kõige väiksem oli lehmade arv Hiiumaal (487) ning Ida-Virumaal (1692).

Piimakarjade arv langus jätkub endiselt. 1.1.2011 oli jõudluskontrollis 931 karja, mis on 93 võrra vähem kui 1.1.2010. Jõudluskontrollialuste karjade arv oli suurim Pärnumaal (120 karja) ja Viljandimaal (96 karja), kõige vähem oli karja Hiiumaal – 18 karja. Kõige suurem karjade arvu vähenemine oli Pärnumaal (-19 karja) ja Raplamaal (-10 karja). Hiiumaa karjade arv suurenes ühe võrra.

Kuna jõudluskontrolli lõpetasid peamiselt väikekarjad, siis keskmine karja suurus on üha suurem. Aastavahetusel oli keskmiseks karja suuruseks 95,6 lehma, mis on 9 lehma rohkem kui aasta tagasi ja kolm korda suurem kui 10 aastat tagasi. Suurimad karjad on Järvamaal keskmiselt 176 lehmaga ja Jõgevamaal 164 lehmaga ning väikseimad karjad Hiiumaal 27 lehmaga ning Võrumaal 53 lehmaga.

Lehmade piimatoodang suureneb jätkuvalt. 2010. aasta toodang ületas eelmise aasta tulemust 166 kg võrra – aastalehma kohta saadi 7613 kg piima. Eesti holsteini tõugu lehmad andsid 7778 kg piima (+164 kg võrreldes 2009. aastaga), eesti punast tõugu lehmad 7152 kg (+157 kg) ja eesti maatõugu lehmad 4850 kg, mis on 149 kg rohkem kui 2009. aastal. Muud tõugu lehmade piimatoodang oli 5190 kg (+740 kg).

Maakondade võrdluses olid parimad Tartu ja Põlva, kus piimatoodang oli vastavalt 8572 ja 8103 kg lehma kohta. 3., 4. ja 5. koha pärast oli väga pingeline võistlus Lääne-Virumaa, Rapla ja Jõgeva maakonna vahel (piimatoodang vastavalt 7928, 7925 ja 7918 kg).

Kõrgetoodanguliste karjade tipus püsivad jätkuvalt Lea Puuri ja Põlva Agro OÜ karjad. Teist aastat järjest saavutas 8–20 lehmaga karjade parima tulemuse Jaan Allingu kari.

Tabel. Parimad karjad piima rasva- ja valgutoodangu järgi 2010. aastal.

Aasta-lehmi	Omanik	Maa-kond	Aasta-lehmi	Piima kg	Rasva %	Rasva kg	Valku %	Valku kg	R+V kg
3–7	Mare Kahar	Järva	7	9878	4,17	411	3,42	338	749
8–20	Jaan Allingu	Jõgeva	16	9794	3,98	390	3,36	329	719
21–50	Lea Puur	Viljandi	32	11405	3,75	428	3,39	386	814
51–100	Aivi Kuutok	Järva	97	8933	4,31	385	3,22	287	672
üle 100	Põlva Agro OÜ	Põlva	1117	10898	3,92	427	3,26	355	783

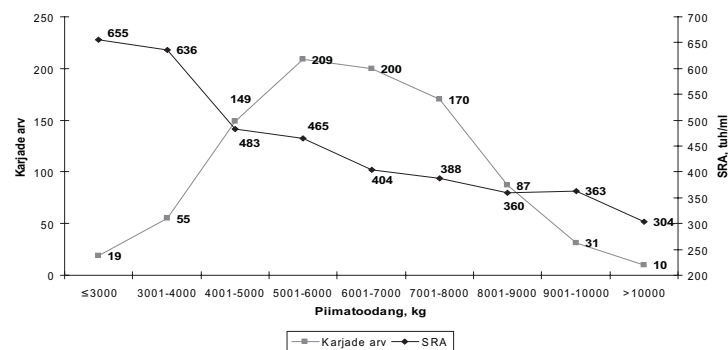
Parimad lehmad tõugude arvestuses 305-päevase laktatsiooni piimatoodangu järgi olid OÜ Maasikamäe Piimakari eesti punast tõugu lehm Täksi (4. laktatsiooni piimatoodang 15 148 kg), ASi Tartu Agro eesti holsteini tõugu lehm Lili (3. laktatsioon, 16 831 kg) ja OÜ Sadala Piim eesti maatõugu lehm Aafrika (3. laktatsioon, 10 696 kg).

Eluaja jooksul on 9 Eesti lehma tootnud rohkem kui 100 tonni piima. Neist kaks lisandusid auväärsesse ritta 2010. aastal. Selja OÜ (Pärnumaa) lehm Lali oli 2010. aasta lõpuks lüpsnud 104 460 kg piima ja Kehtna Mõisa OÜ (Raplamaa) lehm Ruti oli andnud 100 529 kg piima. Teeääre Agro OÜ (Harjumaa)

lehm Ritsikas, kes 100 000 piiri ületas 2009. aastal, suurendas toodangut veidi ka 2010. aastal. Ritsika eluajatoodanguks jäi 103 107 kg. Eesti punast tõugu lehmadest oli jätkuvalt parim Enn Areni (Viljandimaa) lehm Õienupp (99 483 kg), kes selle näitajaga on parim ka eesti punase tõu läbi aegade edetabelis. Ritsikas ja Õienupp läksid kahjuks 2010. aastal karjast välja. Eesti maatõu parim oli Leili Lüüsi (Valgamaa) lehm Nanna (61 995 kg), kes tõu läbi aegade edetabelis on kolmandal positsioonil.

Udara tervis oli 2010. aastal tihedaks peamiseks JKK infopäevade teemaks. Udaraprobleemide tõttu langeb piima kvaliteet, suurenevad veterinaarkulud ja jääb saamata suur hulk piima. Kui võrrelda erineva toodangutasemega karju, siis paistab silma tõsiasi, et mida suurem on piimatoodang, seda väiksem on keskmine SRA piimas. Üle 10 000 kg lüpsvate karjade piima keskmine SRA oli 304 000/ml ja karjades, kus piimatoodang jääb alla 4000 kg, oli keskmine SRA 655 000/ml.

Joonis. SRA ja karja toodangutase.

Maakondadest on SRA põhjal parimad Saare, Tartu ja Lääne-Viru, kus keskmine piima SRA oli 2010. aastal vastavalt 322 000, 344 000 ja 350 000. Kõige rohkem on probleeme Hiiumaal ja Harjumaal, kus SRA oli 468 000 ja 437 000. Kolmest peamisest piimatõust on parimad eesti punast tõugu lehmad, kelle keskmine SRA oli 370 000. Eesti holsteini tõugu lehmade SRA oli 385 000 ja eesti maatõugu lehmade SRA 648 000.

Parimad karjad somaatiliste arvude järgi:

3–10 aastalehmaga karjad: Selma Viks Hiiumaalt (4 lehma, SRA 29 000), Maia Kallas Võrumaalt (7 lehma, SRA 44 000), Aili-Helgi Ränkel Ida-Virumaalt (4 lehma, SRA 53 000).

11–100 aastalehmaga karjad: Erich Leigri Hiiumaalt (17 lehma, SRA 99 000), Arvo Sulengo Põlvamaalt (14 lehma, SRA 104 000), Rein Jaansalu Saaremaalt (27 lehma, SRA 108 000).

Üle 100 aastalehmaga karjad: Eerika Farm OÜ Tartumaalt (125 lehma, SRA 162 000), Massiaru POÜ Pärnumaalt (196 lehma, SRA 163 000), Farmiks Agro OÜ Järvamaalt (163 lehma, SRA 180 000).

Esimese poegimise vanus oli 2010. a 27,7 kuud, mis on veidi väiksem kui 2009. a (27,9). Kõige nooremad esmaspoegijad (26,5 kuud) olid Jõgevamaal, kõige vanemad Valgamaal (29,6 kuud). Eesti punast tõugu (EPK) lehmade esmaspoegimisvanus oli 27,6 kuud, eesti holsteini tõugu (EHF) lehmadel 27,7 kuud ja eesti maatõugu (EK) lehmadel 29,3 kuud.

Kinnisperioodi keskmine pikkus oli 72 päeva (EPK 72, EHF 71 ja EK 81 päeva), uuslüksiperioodi pikkus oli 141 päeva (EPK 123, EHF 146 ja EK 127 päeva) ning poegimisvahemik oli 422 päeva pikkune (EPK 406, EHF 427 ja EK 401 päeva).

2010. a sündis jõudluskontrollialustes karjades 85 012 vasikat, mis on 360 võrra vähem kui 2009. a. Karjades, kus oli kuni 100 lehma, sündis 1287 vasikat vähem ja 100–300 lehmaga karjades sündis 1768 vasikat vähem. Üle 300 lehmaga karjades sündis 2695 vasikat enam kui aasta varem. 50,8% sündinutest olid pullvasikad ning 49,2% lehmvasikad. Surnultsünniga lõppes 7,7% poegimistest – 11,2% esmaspoegimistest ning 6,1% korduvalt poegimistest. Eesti punast tõugu lehmadel oli surnultsünnide 6,1% poegimistest, eesti holsteini tõugu lehmadel 8,2% poegimistest ja eesti maatõugu lehmadel 6,8% poegimistest. Surnultsünnide oli kõige vähem kuni 50 lehmaga karjades (6,8%), kõige rohkem aga 51–100 lehmaga karjades (9,9%). Kaksikud pullvasikad sündisid 599 poegimisel, kaksikud lehmvasikad 581 poegimisel ja erisoolised kaksikud 1054 poegimisel. Mitmikuid registreeriti neljal korral.

Karjast läks välja 26 656 lehma. Peamisteks väljamineku põhjusteks olid udarahaigused ja vead (20,8%), sigimisprobleemid (18,7%) ja jäsemete haigused ning vead (16,5%). Võrreldes 2009. aastaga on märgatavalt suurenenud väljaminek jäsemeprobleemide tõttu (2009. a 15,5%), udarahaiguste tõttu praagitute osakaal on langenud (2009. a 21,6%). Keskmine väljamineku vanus oli 5 aastat ja 6 kuud. Võrreldes aastaga 2005, kui lehmad läksid karjast välja keskmiselt 6 aasta ja 6 kuu vanuselt, on karjast praagitud lehmad tervelt aasta võrra nooremad.

Karjasolevate lehmade keskmine vanus aastavahetusel oli 4 aastat ja 7 kuud. Kõige vanemad on eesti maatõugu lehmad (keskmine vanus 5 aastat ja 6 kuud), järgnevad eesti punast tõugu lehmad (4 aastat ja 10 kuud) ning eesti holsteini tõugu lehmad (4 aastat ja 6 kuud). Karja suurust arvestades on kõige vanemad lehmad karjades, kus on kuni 50 lehma (5 aastat ja 4 kuud), kõige nooremad on lehmad karjades, kus on üle 300 lehma (4 aastat ja 4 kuud).

Üksikasjalikuma info jõudluskontrolli tulemustest leiab jõudluskontrolli aastaraamatust ning JKK veebilehelt (statistika rubriigist piimaveiste statistika leheküljel).

Aire Pentjärv
väliteenistuse juhataja

Tähelepanu

Piimaveiste jõudluskontrolli isesisestajatel tekib tihti vigu seetõttu, et sündmusi ei sisestata õiges loogilises järjekorras. Meenutame, et andmed tuleb sisestada sellises järjekorras: paaritused, kinnijätud, poegimised, väljaminekud, kontroll-lüpsid. Eriti tähtis on see siis, kui ühele ja samale loomale on vaja sisestada mitu sündmust. Kõik poegimisele eelnenud seemendused või paaritused peavad olema andmebaasis enne poegimise töötlemise alustamist, hiljem sisestatud arvesse ei võeta.

Kui lehm on kinni jäetud, ei saa temale lisada enam ühegi kontroll-lüpsi andmeid, mis eelneb kinnijätule, sest kinnijätmisel lõpetatakse laktatsioon ja selle muutmine pole ilma kinnijätu kustutamisetä võimalik. Pärast lehma väljasaatmist karjast pole talle võimalik enam ühtegi sündmust lisada. Seetõttu on vajalik pärast piimaproovi võtmist oodata, kuni proovid on laboris analüüsitud ja tulemused andmebaasi kantud. Alles **siis võib hakata lehmale sisestama uusi sündmusi, mis toimusid pärast kontroll-lüpsi** (kinnijätt, uus poegimine või väljaminek).

Labori akrediteerimine

Akrediteerimine on laborite kompetentsuskriteeriumeid kehtestavate rahvusvaheliste standardite nõuetele vastavuse hindamine ja tõendamine. Seejuures on see hindamis- ja tõendamisprotseduur omakorda reguleeritud standarditega ning laborit hinnatakse teatud kindlate, labori taotluses määratletud katsemeetodite ja standardite osas. Akrediteering on sisuliselt tõend labori pädevuse ja võimekuse kohta teatud tegevuste nõuetekohaseks sooritamiseks. Akrediteering ei kahanda vähimalgi määral labori vastutust oma igapäevase töö tulemuste eest. Akrediteerib erapooletu kasumit mittetaotlev akrediteerimisasutus, kes on riigi poolt tunnustatud ja peab vastama asjakohaste rahvusvaheliste standardite nõuetele. Eestis on selleks SA Eesti Akrediteerimiskeskus (EAK). Tagamaks ühe riigi akrediteerimisasutuse tehtud akrediteerimise tunnustamist teistes riikides, on eri riikide akrediteerimisasutused ühinenud vastavasse koostööorganisatsiooni. Euroopas on selliseks organisatsiooniks EA (*European Co-operation for Accreditation*). EAK on liitunud EA liikmete vahelise mitmepoolse vastastikuse tunnustamise leppega (MLA – *Multilateral Agreement*), mis sisuliselt tähendab EAK antud akrediteeringu samaväärsust kõigi teiste EA MLA liikmete poolt antutega. See tähendab, et akrediteeritud laboratooriumis akrediteeritud meetodi järgi analüüsitud proovide analüüsitulemused on aktsepteeritavad ka teistes riikides.

Akrediteerimisel laborile esitatavad põhinõuded on toodud standardis EVS EN ISO/IEC 17025 “Katse- ja kalibreerimislaborite kompetentsuse üldnõuded”. JKK laboratooriumi akrediteeris esmakordselt 15.01.1999. aastal EAK. Akrediteerimisega kaasneb labori järelevalve ja uushindamine. Perioodilise järelevalve ja uushindamise eesmärgiks on kindlaks teha, kas labor täidab jätkuvalt EAK akrediteerimisnõudeid. Järelevalvevisiidid toimuvad kord aastas, uushindamine viiakse läbi viie aasta möödumisel akrediteerituse andmisest. 2011. a jaanuaris toimunud järelevalvevisiidil ei leidnud EAK assessorid ühtegi mittevastavust ja labor vastab jätkuvalt akrediteerimisnõuetele.

Laboratooriumi põhieesmärk on kindlustada tehtavate tööde parim professionaalne tase. Klientide rahulolu laboratooriumi pakutava teenusega on üks tähtsamaid kvaliteedikriteeriume. Selle saavutamist toetab laboris väljatöötatud kvaliteedijuhtimissüsteem, mida kirjeldab kvaliteedikäsiraamat. Kvaliteedikäsiraamat hõlmab laboratooriumi järgmisi tegevusalasid: piimaproovide kogumine ja transport, proovide analüüsimine ja analüüsitulemuste väljastamine. Kvaliteedijuhtimissüsteemi on haaratud kogu laboratooriumi personal, kes on suure kogemusega ja osaleb aktiivselt täiendõppes. Kord aastas võtab labor osa rahvusvahelisest ringtestist CECALAIT ja ICAR rasva-, valgu-, laktoosi- ja karbamiidisisalduse ning külmumistäpi ja somaatiliste rakkude arvu määramisel. Peale selle kalibreeritakse somaatiliste rakkude arvu määrajat (Fossomatic) kord nädalas Kieli standardpiimadega. Igal neljandal nädalal võtab labor osa rahvusvahelisest bakteriloendurite ringtestist, mida korraldab Milk/Dairy Institute Dr Hüfner. Ringtestide tulemused on läbi aegade olnud väga head. Lisaks teeme võrdluskatseid ka Veterinaar- ja Toidulaboratooriumi ning Terviseameti Tartu laboriga. Siseauditite käigus kontrollitakse labori kõiki tööloike ning kord aastas toimuv juhtkonnaülevaatusel hinnatakse labori kvaliteedijuhtimissüsteemi toimivust ja seatakse edaspidised eesmärgid. Me oleme alati avatud klientidele, kes soovivad viibida oma proovide analüüsimise juures või teha ettepanekuid meie töö paremaks muutmiseks.

Aime Lokk
analüüsise laboratooriumi projektijuht-konsultant

Tunnustus Mart Uba tööle

JKK biomeetria sektori juhataja Mart Uba pälvis Põllumajandusministeeriumi sinise teenetemärgi kui piimaveiste geneetilise hindamise ideoloog Eesti Vabariigis. Tema töö on piimaveiste geneetilise hindamise süsteemi kujundamine ja arendamine rahvusvaheliselt tunnustatud tasemele. Lisaks piimaveiste geneetilise hindamise süsteemile on Mart Uba käivitanud Eestis lammaste geneetilise hindamise.

Sinise teenetemärgi laureaadiks saab ministeeriumi ja selle valitsemisala riigiasutuse teenistuja silmapaistvalt hea teenistuskohustuste täitmise eest.

Uued infomaterjalid

JKK valmistab oma klientidele 2 infotrukist. Infovihik "Põllumajandusloomade märgistamine 2011" saadetakse kõigile esmaste ja asenduskõrvamärkide ostjatele ja tellijatele koos kõrvamärkidega.

Sigimiskalendrid, nii veiste kui sigade omad, said jõudluskontrolli kliendid koos märtsikuu trükistega.

Veiste sigimiskalendrit ja kõrvamärkide infovihikut saab ka piirkondlikelt zootehnikutelt. Nende trükiste väljaandmist toetas Eesti Maaelu Arengukava.

Varakevad - õppimise aeg

Lisaks tavapärasele ühistele info-päevadele ETKÜga, korraldas JKK märtsis Jänedal koolituse keskmise suurusega karja pidajatele. Keskenduti karja- ja terviseandmete kasutamisele. Kahepäevase koolituse käigus jagasid oma kogemusi ja teadmisi nii loomapidajad, EMÜ teadlased kui JKK töötajad.

Aprilli alguses tegi JKK infopäeva suurkarjade loomakasvatuse- ja farmi-juhtidele. Infopäeval "Kuidas pikendada looma karjas püsimist" esinesid EMÜ teadlased ja JKK inimesed.

Koolitusi toetas Maaelu Arengukava.

Uus kevad - uus teenus

Aprillis on meie klientidel võimalik tellida abikäsi JKKst. Uue teenuse eesmärk on hinnata tootjate meelsust JKK teenuste suhtes ja ka aidata tootjaid igapäevatoos. Kuna enamusel meist puudub laudas töötamise praktiline kogemus, pakume esimesel aastal oma abi neis valdkondades, mida me tunneme.

Andmetöötluse osakonda saab kasutada loomade näo järgi tuvastamisel nt kontroll-lüpsil, loomadele nimede panekul ning laktatsiooni lõpetanud loomade toodangute ennustamisel pimemeetodil.

IT-osakonna teemaks on telerite digibokside häälestamine kontorites ja töötajate kodudes ning piimamõõturite tehaseadete taastamine kontroll-lüpsil pärast iga lehma lüpsi lõppu.

Piimalabori spetsialistidelt saab abi piimaproovide organoleptilisel hindamisel kontroll-lüpsil ja mastiiditekitajate jälitamisel farmi territooriumil.

Väliteenistus on meelsasti nõus jalutama lehma laudast välja ning tagasi, mis annab paljudele võimaluse taotleda karjatamistoetust, ja õpetama kontroll-lüpsil arvutimängude pihuarvuti versioone. Seakasvatuse sektor seevastu on ainuke, kes kontroll-lüpsi läbiviimist segama ei tule ja teeb ära nende JKK inimeste töö, kes parasjagu "objektile" viibivad.

Üldosakonna katta jäävad lehmade ja sigade PR-valdkond ning tuleohutus kontroll-lüpsil. Ja loomulikult on ka JKK juhtkond valmis appi tulema, sest just nende pädev nõuanne meie töötajatele tagab uue teenuse maksimaalse efektiivsuse.

JKK töötaja saate oma ettevõttesse tellida, kui saadate vabas vormis põhjenduse aadressile segaja@jkkkeskus.ee.

Valga kontor 2. korrusel

Valgamaa piirkondlik zootehnik teenindab kliente endisel aadressil (Aia 17), kuid korrus kõrgemal - II korrus, tuba 202.

Tööjuubilarid

24. aprillil on **5.** tööjuubel IT osakonna tehnilise teeninduse sektori juhataja **Indrek Kanepil.**

24. mail on **35.** tööjuubel labori analüütik-seadmete hooldaja ja piimameetrite testija **Oles Hagelil.**

1. juunil on **30.** tööjuubel kontroll-labori analüütik **Veera Püttseppal.**

Jõudluskontrolli Keskus

Estonian Animal Recording Centre

Kreutzwaldi 48A, Tartu 50094

Tel 738 7700

Faks 738 7702

Piimaveiste jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7738
Sigade jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7765
Kõrvamärkide müük	738 7762
Järvamaa klienteendindaja	738 7751
Hiiu-, Ida-Viru-, Jõgeva-, Valga- ja Võrumaa klienteendindaja	738 7752
Lääne-, Põlva-, Rapla- ja Tartumaa klienteendindaja	738 7753
Lääne-Viru ja Pärnumaa klienteendindaja	738 7754
Harju-, Saare- ja Viljandimaa klienteendindaja	738 7759
Põlvnemisandmed (veised)	738 7756
Geneetiline hindamine (veised)	738 7731
Geneetiline hindamine (sead)	738 7746
Raamatupidamine	738 7704

Labor

Kreutzwaldi 46, 50094 Tartu

Tel 738 7726

Faks 738 7724

Piimameetrite testimine 738 7722

Piimaproovide vastuvõtt 738 7721

Piimaringid 738 7726

Maakondade zootehnikud

Harjumaa	Maire Põhjala	Tuleviku 3, Laagri, Harju mk	tel 679 6419	gsm 516 7886	K 9.00-16.00
Hiiumaa	Maire Tamm	Mäe 2, Käina	tel 463 1147	gsm 5332 4204	1. ja 3. K 12.00-16.00
Ida-Virumaa	Ludmilla Aan	Viru 5a II korrus, Jõhvi		gsm 516 7816	2. ja 4. T 10.00-14.00
Jõgevamaa	Merle Lillik	Ravila 10, Jõgeva	tel 776 0048	gsm 516 7868	E 9.00-15.00
Järvamaa	Saive Kase	Prääma küla, Paide vald	tel 385 0286	gsm 524 0147	K 9.30-15.00
Lääne-Virumaa	Ludmilla Aan	Neffi 2, Rakvere	tel 322 7018	gsm 516 7816	E 9.00-14.00
Läänemaa	Maila Kirs	Posti 30, Haapsalu	tel 473 3007	gsm 509 4675	K 9.00-15.00
Põlvamaa	Evi Prins	Puuri tee 1, Põlva	tel 799 3007	gsm 520 6231	K 10.00-13.00
Pärnumaa	Maire Põhjala	Haapsalu mnt. 86, Pärnu	tel 443 3120	gsm 516 7886	E 9.30-15.30
Raplamaa	Maila Kirs	Kuusiku tee 6, Rapla	tel 485 5673	gsm 509 4675	E 9.00-15.00
Saaremaa	Maire Tamm	Kohtu 10, Kuressaare	tel 453 1352	gsm 5332 4204	E 9.00-15.00
Tartumaa	Merle Lillik	Kreutzwaldi 48A-215, Tartu	tel 738 7739	gsm 516 7868	1. ja 3. T 8.00-15.00
Valgamaa	Evi Prins	Aia 17-202, Valga		gsm 520 6231	2. ja 4. E 10.00-13.00
Viljandimaa	Saive Kase	Vabaduse plats 4-317, Viljandi	tel 433 3713	gsm 524 0147	T 9.00-14.00
Võrumaa	Evi Prins	Liiva 11, Võru	tel 782 1253	gsm 520 6231	T 10.00-13.00

Uudised

Hea klient!

Kui aasta esimese JKK Sõnumite eessõnas oli juttu muudatustest, mis puudutasid Eestit tervikuna (euro tulek ja lähenevad valimised), siis tänaseks päevaks on ka meie aretusorganisatsioonid muutuste tuules. Eesti Lihaveisekasvatavate Seltsi kauaaegne juhatuse esimees Leino Vessart andis ameti üle ning seltsi juhatuse valis uueks esimeheks Aldo Vaani. Aldo Vaan on oma mitmekülgse tõttu teada-tuntud tegija ka hobusekasvatavate ja mesinike seas. Soovin Jõudluskontrolli Keskuse poolt uuele juhile jõudu ja edu tema ettevõtmistes!

Muutuste tuuled ei ole ka Jõudluskontrolli Keskust ennast jätnud puutumatuks. Taas kord räägitakse Jõudluskontrolli Keskuse erastamisest. Hetkel ei ole veel ühtegi otsust langetatud, aga üldisem arusaam on, et arutellu peavad olema kaasatud aretusorganisatsioonid.

Muudatustest ei ole pääsenud ka käesolev JKK Sõnumite number, mille vahelt leiavad piimakarjakasvatavad värvilise lisalehe, kus oleme kirjeldanud erinevaid mastiiditekitajaid. Lisalehe mõte tekkis sellest, et Mastiit 12 populaarsuse suurenedes saame järjest enam telefonikõnesid, kus helistajad tunnevad huvi erinevate haigustekitajate päritolu vastu ning tahavad soovitusi edaspidiseks tegevuseks.

Hoolimata muudatustest on ka traditsioonid olulised. Esimesed lehmaäitused on juba möödunud ning Jõudluskontrolli Keskus jätkab Vissi üritustel esmaspoeginute klassi võitjate autasustamist. Önnitleme kõiki võitjaid!

Kaivo Ilves
Jõudluskontrolli Keskuse direktor

Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

Kõik trükised Vissukeses

Alates maikuust on kõik paberile trükitud perioodilised jõudluskontrolli trükised loomapidajale nähtavad ka Vissukeses. Pärast andmete töötlemist JKKs printitakse trükised ja postitatakse. Samal ajal salvestatakse trükised JKK serverile. Lisateenuste trükistest näeb loomapidaja ka Vissukeses vaid neid, mis on tellitud. Salvestatud trükised on Vissukeses nähtavad kolm kuud. Trükised on kättesaadavad: Vissuke – Raportid – Postituse koopiad. Koondaruanne ja Karjade võrdlus on endiselt Vissuke – Raportid – Ekstra tellitud. Kui keegi soovib trükiseid pikemalt säilitada, peab ta need Vissukesest välja trükkima või salvestama oma arvutisse.

Muudatus sai tehtud eelkõige klientide soove arvestades. Mitmed kliendid on öelnud, et meelsamini vaataksid nad andmeid ekraanilt kui paberilt. Nüüd on soovijatel võimalus pabertrükkidest loobuda.

Laboris uus analüsaator

Juunis alustas laboris tööd uus piimaanalüsaator CombiFoss FT+ ja vanematele analüsaatoritele installeeriti uus tarkvara Foss Integrator. Nüüd on võimalus osta analüsaatoritele litsentsid piimast ketokehade (atsetoon ja β -hüdroksüvõihape) ja rasvhapete määramiseks.

Ketokehade määramine võimaldab õigeaegselt avastada subkliinilist ketoosi (energia ainevahetushaigus). Sellega saab vältida piimatoodangu ja reproduktsioonijõudluse langust suure tootlikkusega karjades. Hetkel teeme koostöös Maaülikooliga ketokehade määramise katsetusi ja võrdluskatseid. Kui tulemused osutuvad positiivseks, siis kaalume tulevikus vastava lisavõimaluse soetamist ning teenuse pakkumist laialdasemalt.

Piimaproovides oleks võimalik määrata ka küllastumata- ja küllastunud rasvhappeid, samuti polü- ja monoküllastunud rasvhappeid. Nende tulemuste alusel on farmis võimalik kohandada söötmist suurendamaks küllastumata rasva osa piimas. Rasvhapete määramist teenusena pakume tõenäoliselt kaugemas tulevikus.

Uus EID-märkide lugeja

JKK katsetas Datamarsi lugejat GES3S ja otsustas selle oma tootevalikusse lisada. Lugeja erineb teistest seepoolest, et tegu on lihtsamat tüüpi pihuarvutiga, mida on võimalik eelnevalt programmeerida erinevate sündmuste kogumiseks ja info edastamiseks vastavalt soovitud formaadile. Datamarsi lugejaga ei saa töötada *online*-ühenduses andmebaasiga, vaid failid andmetega tuleb üles ja alla laadida. Esmajärjekorras oleme lahendanud piimaveiste sündmuste esitamise. Lugeja abil saab registreerida lehmade kinnijätu ja väljamineku, emasloomade tiinuse kontrolli ja paaritamise andmed, ning loomade kaalumise andmed. Lugejast saab vaadata ka mõningaid loomade andmeid, mis on eelnevalt sinna laaditud (üleslaaditav infomaht on väga piiratud).

Lugeja on mõeldud eelkõige looma kiireks identifitseerimiseks elektrooniliste märkide lugemise abil ning vajalike sündmuste sisestamiseks. Seetõttu on seade eelkõige karjadele, kes kasutavad elektroonilisi kõrvamärke. Sündmuste loetelu, mida saaks antud lugejaga esitada, kindlasti laieneb edaspidi ning eeldatavasti on seda võimalik tulevikus kasutada ka lihaveiste omanikel.

JKK kasutab järelkontrollil ribakoodiga proovipudelit

Loomapidajad, kelle karjades on viimastel kuudel tehtud järelkontroll-lüpsi, on märganud, et zootehnikud kasutavad järelkontrollil pihuarvutit ja kasutatavad proovipudelid erinevad tavapärastest – nende kaas on pudeli küljes ja kaanele on kleebitud ribakood. Uus tehnoloogia võimaldab järelkontrolli teha pabervorme kasutamata ja väiksema töökuluga.

Järelkontrolli tegemisel salvestatakse iga looma andmete juurde kohe proovipudeli number. Nii võib pudelid kasti paigutada suvalises järjekorras. Proovi analüüsimisel loeb analüsaatori ribakoodilugeja proovipudeli numbrini ning andmetöötlusel ühendatakse piimaproovi tulemused lehma andmetega.

Sarnast tehnoloogiat loodame tulevikus ühe võimalusena kasutada ka kontroll-lüpsil. Puuduseks on vaid kasutatavate töövahendite küllalt kõrge hind.

Välimiku üldaretusväärtuse SVAV arvutamise uus skeem EPK-le

Eesti punases karjas kasutatud pullide välimiku üldtunnuste aretusväärtus ja välimiku vastava piirkonna lineaarsete tunnuste aretusväärtus ei ole mitte alati eeldatavas kooskõlas. Pulli positiivse udara üldhinde aretusväärtusega on suuremas või väiksemas vastuolus udara lineaarsete tunnuste negatiivne aretusväärtus. Ja on ka vastupidi, kus lineaarsete tunnuste kõrge aretusväärtuse korral on udara üldhinnangu aretusväärtus napilt positiivne. Sarnast olukorda esineb ka jalgade ja tüübi aretusväärtustes. Nimetatud juhtudel on tüübi, udara ja jalgade üldhinde alusel moodustatud välimiku üldhinne SVAV rohkem või vähem eksitav, sest selles ei kajastu mitte kuidagi lineaarsete tunnuste aretusväärtus. Teades, et lineaarsete tunnuste hinnang ja vastav üldhinnang kirjeldavad mõnevõrra erinevaid omadusi, on välimiku üldaretusväärtuse saamiseks otstarbekam kasutada kogu teadaolevat informatsiooni.

Tuginedes Saksamaal VITs 1997. aastast kasutuselolevale skeemile, toimub EPK välimiku üldaretusväärtuse arvutamine nüüd järgmiselt:

- arvutame tüübi, udara ja jalgade vaheindeksi välimiku lineaarsete tunnuste vastava grupi kaalutud summana.
- arvutame tüübi, udara ja jalgade üldindeksi vastavalt selle üldtunnuste aretusväärtuse ja eelmises sammus arvutatud vastava vaheindeksi kaalutud summana.
- arvutame välimiku üldindeksi SVAV eelmises sammus arvutatud üldindeksite kaalutud summana.

SVAVi arvutamise sammud ja lineaarsete tunnuste ning indeksite kaalud on esitatud lisas 1. Enamuse lineaarsete tunnuste puhul on suurem aretusväärtus parem, kuid laudja sirguse, tagajalgade külgvaate, nisade asetuse ja nisade pikkuse puhul on aretuslikult ebasoovitavad nii madalad kui ka kõrged väärtused (näiteks nisade pikkuse puhul on ebasoovitavad nii liiga lühikesed kui ka liiga pikad nisad). Nimetatud tunnuste

puhul vähendab erinevus keskmisest (100 punkti) väärtusest vaheindeksi väärtust. Jalgade külgvaate puhul on eelistatud keskmisest püstisemad jalad ja seetõttu arvutatakse selle tunnuse korral hälve mitte 100st, vaid 94st.

Sarnaselt lineaarsete tunnuste aretusväärtusega standardiseerime välimiku piirkonna üldindeksid ja välimiku üldindeksi SVAV nii, et baaspullide keskmine väärtus on 100 punkti ja standardhälve 12 punkti. Avaldame lineaarsed tunnused, arvutatud välimiku piirkonna üldindeksid ja välimiku üldindeksi SVAV.

Korrelatsioonid seniste üldtunnuste ja arvutatud üldindeksite vahel näitavad, et kõige suurem erinevus on udara üldhinde ja sellest tulenevalt SVAVi väärtuses.

Tabel 1. Korrelatsioon EPK pullide välimiku seniste ja uute üldhinnete väärtuste vahel

Pullide arv	Tüüp	Udar	Jalad	SVAV
311	0.98	0.72	0.97	0.91

EPK aretuses on kasutatud paljusid punasekirju holsteini pulle. Üheksal pullil nendest on välimiku järgi hinnatud vähemalt 20 tütar mõlema tõu karjades. Tabelis 2 esitatud korrelatsioon nende pullide hinnete vahel näitab uuendatud üldtunnuste oluliselt paremat kooskõla esialgsete väärtustega võrreldes.

Tabel 2. Korrelatsioon EPK ja EHF karjades hinnatud 9 punasekirju holsteini pulli välimiku seniste ja uute üldhinnete väärtuste vahel

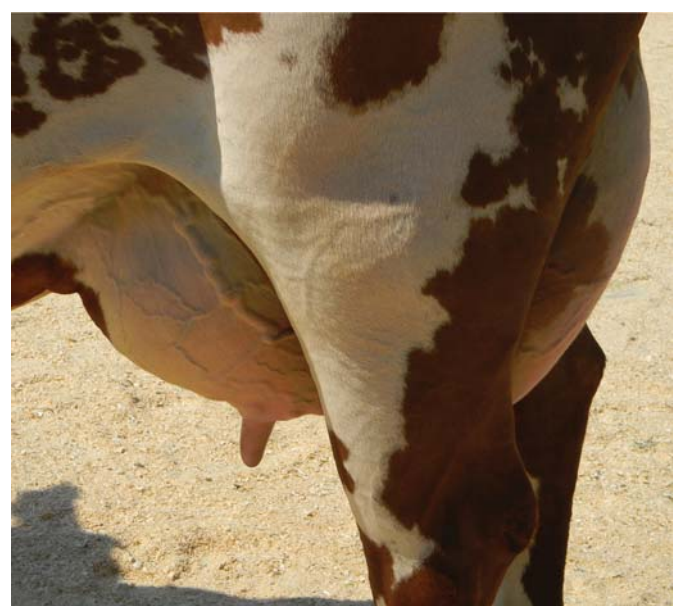
Hinnang	Tüüp	Udar	Jalad	SVAV
Esialgne	0.40	-0.30	0.63	0.38
Uus	0.75	0.82	0.65	0.74

Mart Uba

Biomeetria sektori juhataja

Kommentaare lehma välimikule

2011. a EPK Reservviss Vööbe (Kõpu PM OÜ). Esmaspoeginud lehm, kellel on väga hea tüüp, mis väljendub kere sügavuses ja sirges seljajoones. Pisut on probleemiks, et laudjas on tõusev, kuid mitte palju. On korrektne jalgade seis ning hea sõranurk. Silma hakkab hästi kinnitunud eesudar ning hea nisade asetuse.

Tähelepanekud ja fotod Tõnu Põlluäär

Lisa 1

SVAVi arvutamise skeem

alates "aprill 2011" hindamisest, EPK

Tunnused	I osa Lineaarsete tunnuste kaalumine	II osa Osaindeksite arvutamine			III osa SVAVi arvutamine	
Lineaarsete tunnused						
Suurus/kõrgus	0.20	0.75 I_tüüp	0.50 I_jalad	0.75 I_udar	0.30 (I-tüüp)	
Kere sügavus	0.35 tüüp				SVAV	
Laudja sirgus	0.20*					0.20 (I_jalad)
Laudja laius	0.25					0.50 (I_udar)
Tagajalad külgvaates	0.50**	0.25	0.50	1.00 I_ptüüp	-	
Sõranurk	0.25 jalad					
Sõrgats	0.25					
Eesudara kinnitus	0.20					
Tagaudara kinn. kõrgus	0.20					
Udara keskside	0.20 udar					
Udarapõhja kõrgus	0.15					
Nisade asetus	0.15*					
Nisade pikkus	0.10*					
Piimatüüp	1.00 piimatüüp					
Üldtunnused						
Tüüp						
Udar						
Jalad						

* Hälbed 100st vähendavad indeksi väärtust

** Hälbed 94st vähendavad indeksi väärtust

ETKÜ selgitus

Kuni viimase hindamiseni oli EPK pullide hindamisel probleemiks, et mõnedel pullidel välimiku üld- ja üksiktunnuste aretusväärtuste hinnangud ei läinud omavahel klappima. See tähendab, et kui üldtunnus oli päris hea, siis üksiktunnused seda ei kinnitanud ja olid hoopis halvad, esines ka vastupidiseid situatsioone. Näiteks hea udara aretusväärtusega pull ei pruukinudki udarat parandada. Toon võrdlusena IV 2010 ja II 2011 hindamisest pullide Garham 356 ja Milstrand-Red 6536 tütarde hinded udarale (tulemus sulgudes). Garhami udara üldhinne oli 97 (109), samas kõik udara üksiktunnused olid head või väga head: eesudara kinnitus 118 (117), tagaudara kõrgus 109 (109), keskside 104 (103), udara põhja kõrgus 117 (116), nisade asetus 114 (113) ja nisade pikkus 105 (106). Milstrandil (vaid EPK tõus hinnatud tütre) esines aga vastupidine olukord: üldhinne udarale ülikõrge 121 (88), aga üksiktunnused kõik väga negatiivsed: eesudara kinnitus 74 (70), tagaudara kõrgus 78 (73), keskside 83 (90), udara põhja kõrgus 70 (70), nisade asetus 96 (100) ja nisade pikkus 115 (111). Taolise erinevuse põhjus oligi selles, et aretusväärtuste hindamise aluseks olid vaid üldtunnused ega arvestatud üksiktunnuseid. Üldhinne määramisel oli suurem kaal udara väljanägemisel (näiteks mahukus) ja üksiktunnused jäid niimoodi tagaplaanile. Kes valikul üksiktunnuseid ei vaadanud, see tegi oma jaoks Milstrandi kasutades vale otsuse ja Garhami kasutamine oli ilmselt tema madalama udara üldhinne tõttu tagasihoidlikum. Nüüd on see probleem lahendatud. EPK pullide aretusväärtuse hindamismudelit on muudetud 2011. a teisest hindamisest nii, et

arvestatakse nii üld- kui ka üksiktunnused. Nii saame täpsema info pulli tütarde välimikutunnustest ja saame aretust soovitud suunas juhtida. Aretusväärtuste arvutamisel arvestatakse tunnuseid alljärgnevalt (Mart Uba artikli lisa 1):

Tunnus	üldhinne +	üksiktunnused	=
Tüüp	25%	75%	100%
Udar	25%	75%	100%
Jalad	50%	50%	100%

Aretuspullide üle ei saa otsustada ainult üldtunnuste põhjal. Kindlasti peab jälgima üksiktunnuste hindeid.

Tõnu Põlluäär

Eesti Tõuloomakasvatavate Ühistu aretusosakonna juhataja

Tähelepanu

Viimasel ajal on sagenenud juhtumid, kus kontroll-lüpside isesisestajatel ei lähe proovipudelite numbrid proovilüpside failis ja proovikastis kokku. **Kui Te tõstate proove kastis ümber, siis tehke vastavad parandused ka failis.** Näiteks kui kastis jäid pudelid nr 37 ja 78 tühjaks ja Te tõstate proovid ümber nii, et kõik kohad oleks täis, siis muutke ka failis proovinumbri ära, et iga lehm saaks ikka oma õige proovi kätte. Lely tüüpi robotlüpsil ei tohi proove üldse ümber tõsta, sest robot nummerdab proovid ise ja neid numbreid pole Teil võimalik mahalaaditavas failis parandada.

Allflex - üks maailma suuremaid kõrvamärkide tootjaid

JKK esindajad külastasid mais Allflexi tehast, kust pärinevad ka kõik Eestis kasutatavad kõrvamärgid. Allflex on loomade identifitseerimisvahendeid tootvatest firmadest maailma tuntuimaid ja suuremaid. Firma peakontor ning kõige olulisem tootmisüksus asub Prantsusmaa väikelinnas Vitres. Vitre tehase on nn täistsükkliline tehase, kus toimub kõrvamärkide tootmine, trükkimine ning klientidele saatmine. Peale tavamärkide toodetakse Vitres ka elektroonilisi kõrvamärke, lihasesse paigaldatavaid kiipe ning elektrooniliste kõrvamärkide ning kiipide lugejaid. Lisaks asuvad Allflexi tootmisüksused veel Brasiilias ja Hiinas, kuid Vitre tehases toodetud märgid võib leida kõikjal maailmas (umbes 80% toodangust läheb ekspordiks). Kui Prantsusmaa tehase on täistsükkliline, siis paljudes maades on tehased, kus Prantsusmaal toodetud kõrvamärgile trükitakse numbrid. Suurimad printimisüksused on lisaks Vitre tehasele Šotimaal, Belgias, Poolas, Norras, Saksamaal, Türgis, Kanadas (Quebecis), Ameerika Ühendriikides, Argentiinas, Austraalias, Uus-Meremaal ning Indias. Lisaks tootmisüksustele on Allflexil paljudes riikides veel oma esindused.

Kui rääkida veel Vitre üksusest, siis täna töötav tehase ehitati 1978. a. Loomulikult on kogu tootmine aja jooksul uuenenud. Tehases töötab kolmes vahetuses umbes 200 inimest, tehase töötab 24/7 süsteemiga ja aastas seisab tootmine ainult kolmel päeval – kaks päeva jõulude ajal ning 1. mail. Märkide tootmiseks on kokku 32 liini, 15 laserit numbrite printimiseks, 4 liini kõrvamärkide kiibi tootmiseks, 3 tavakiibi tootmisliini ning 22 elektrooniliste identifitseerimisvahendite programmeerimise liini. Tehase toodab 1,2 miljonit märki päevas ehk 400 miljonit märki aastas.

Kaivo Ilves

Vissi konkursid

Eesti punase tõu Viss 2011 valiti 11. juunil Ülenurmel. Osales 12 loomapidajat 60 loomaga. JKK autasustas traditsiooniliselt esmaspoeiginud grupi võitjate omanikke. Esmaspoeiginud grupi I koha sai Kõpu PM OÜ lehm Vööbe. II koht kuulus Hüpikule ja III koht Talvile Tartu Agro AS Rahinge laudast. Vissi tiitli pälvis Kupi Tartu Agro AS Vorbuse farmist.

Saarte Viss korraldati 15. juunil Upal. Osales 13 loomaomanikku rekordarvulise 49 lehmaga. Esmaspoeiginute klassi võitja eesti punast tõugu veiste seas oli Kärla Põllumajandusühistu lehm Unistaja ja eesti holsteini osas Kõljala Põllumajandusliku OÜ lehm Tuuni, kes pärjati ka Vissi tiitliga. Kõljala lehm Sääril võitis EPK Vissi tiitli.

Muhedat

Talumees käis kord linnakeses vajalikke nipsasju soetamas. Ühest ärist ostis pange ja kruustangid, linnukaupmehe juurest aga ühe hane ja kaks kana. Jääb aga talumees siis mõtlema, et kuidas ta üksi kogu selle kraami koju viib. Linnukaupmees soovib, et pangu kruustangid pange hani võtku ühe ja kanad teise kaenla alla. Talumees kiidab mõtte heaks ja astub minema.

Koduteel satub ta kokku väikese vanema naisega, kes uurib, et kuidas Heina tänavat leida. Mees lahkelt nõus aitama, sest temagi kodutee läheb Heina tänavale kaudu.

“Tulge minuga kaasa, tean otseteed läbi pargi, mis otse Heina tänavale viib,” teeb talumees ettepaneku.

“Ei saa, olen korralike elukommetega väike lesknaine, hakkate mulle viimati veel seal pargis külge lööma,” kõlab vastuseks.

“Kuidas, tont võtaks, te seda ette kujutate?” imestab talumees, viibates peaga oma kandamile.

“Oh, see on lihtne, hane paned pange alla, kruustangid pange peale ja mina hoian kanu!”

Tööjuubelid

1. augustil tähistab 30. tööjuubel IT arendussektori juhataja **Jelena Pellijeff**.

1. augustil on 30. tööjuubel programmeerija **Riina Tomusk**’il.

23. septembril on 15. tööjuubel JKK direktor **Kaivo Ilves**’el.

Õnitleme!

www.jkkeskus.ee
keskus@jkkeskus.ee

Jõudluskontrolli Keskus
Estonian Animal Recording Centre

Kreutzwaldi 48A, Tartu 50094

Tel 738 7700

Faks 738 7702

Piimaveiste jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7738
Sigade jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7765
Kõrvamärkide müük	738 7762
Järvamaa klienditeenindaja	738 7751
Hiiu-, Ida-Viru-, Jõgeva-, Valga- ja Võrumaa klienditeenindaja	738 7752
Lääne-, Põlva-, Rapla- ja Tartumaa klienditeenindaja	738 7753
Lääne-Viru ja Pärnumaa klienditeenindaja	738 7754
Harju-, Saare- ja Viljandimaa klienditeenindaja	738 7759
Põlvnemisandmed (veised)	738 7756
Geneetiline hindamine (veised)	738 7731
Geneetiline hindamine (sead)	738 7746
Raamatupidamine	738 7704

Labor

Kreutzwaldi 46, 50094 Tartu	
Tel	738 7726
Faks	738 7724
Piimameetrite testimine	738 7722
Piimaproovide vastuvõtt	738 7721
Piimaringid	738 7726

Maakondade zootehnikud

Harjumaa	Maire Põhjala	Tuleviku 3, Laagri, Harju mk	tel 679 6419	gsm 516 7886	K 9.00-16.00
Hiiumaa	Maire Tamm	Mäe 2, Käina	tel 463 1147	gsm 5332 4204	1. ja 3. K 12.00-16.00
Ida-Võrumaa	Ludmilla Aan	Viru 5a (II korrus), Jõhvi		gsm 516 7816	2. ja 4. T 10.00-14.00
Jõgevamaa	Merle Lillik	Ravila 10, Jõgeva	tel 776 0048	gsm 516 7868	E 9.00-15.00
Järvamaa	Saive Kase	Prääma küla, Paide vald	tel 385 0286	gsm 524 0147	K 9.30-15.00
Lääne-Võrumaa	Ludmilla Aan	Neffi 2, Rakvere	tel 322 7018	gsm 516 7816	E 9.00-14.00
Läänemaa	Maila Kirs	Posti 30, Haapsalu	tel 473 3007	gsm 509 4675	K 9.00-15.00
Põlvamaa	Evi Prins	Puuri tee 1, Põlva	tel 799 3007	gsm 520 6231	K 10.00-13.00
Pärnumaa	Maire Põhjala	Haapsalu mnt. 86, Pärnu	tel 443 3120	gsm 516 7886	E 9.30-15.30
Raplamaa	Maila Kirs	Kuusiku tee 6, Rapla	tel 485 5673	gsm 509 4675	E 9.00-15.00
Saaremaa	Maire Tamm	Kohtu 10, Kuressaare	tel 453 1352	gsm 5332 4204	E 9.00-15.00
Tartumaa	Merle Lillik	Kreutzwaldi 48A-215, Tartu	tel 738 7739	gsm 516 7868	1. ja 3. T 8.00-15.00
Valgamaa	Evi Prins	Aia 17-202, Valga		gsm 520 6231	2. ja 4. E 10.00-13.00
Viljandimaa	Saive Kase	Vabaduse plats 4-317, Viljandi	tel 433 3713	gsm 524 0147	T 9.00-14.00
Võrumaa	Evi Prins	Liiva 11, Võru	tel 782 1253	gsm 520 6231	T 10.00-13.00

Mastiit 12 abil määratavad haigustekitajad

Haigustekitaja	Allikas	Nakatumine	Iseloomustus	Ennetamine, tõrje
Nakkuslikud haigustekitajad				
<i>Staphylococcus aureus</i>	Nakatunud udarad, lüpsja käed	Lüpsitoimingute käigus	Peamiselt kroonilist laadi põletik, aeg-ajalt kliinilised haigustunnused. Pidev kõrge SRA, järk-järguline udara tihkestumine ja piimatoodangu langus. Nakatunud loomad on põhiline uute infektsioonide allikas. Noored loomad võivad ravile alluda, kuid enamasti on nad tabandunud kogu eluks. Ravitulemus halvem võrreldes teiste tekitajatega, sest üle 60% juhtudest esineb penitsilliiniresistentsus (proov beetalaktamaaspositiivne).	Lüpsihügieen (kummikindad jne), nisade lüpsieelne ja -järgne deso. Nakatunud loomad tuleks eraldada tervetest ja lüpssta lüpsi lõpus. Kinnisperioodiaegne ravi, ravile allumatute praakimine. Kontrolli kõiki ostetud lehma enne oma karja toomist!
<i>Streptococcus agalactiae</i>	Nakatunud udarad	Lüpsitoimingute käigus, väga nakkav	Sage haigestumine kliinilisse udarapõletikku, väga kõrge jahutipiima SRA (800 000–1 000 000/ml). Kroonilise põletiku arenemisel tekivad piimateedes ummistused ja fibriniist tihendid, udarafunktsiooni häired.	Lüpsihügieen, nisade lüpsijärgne deso, tähelepanu nisade seisukorrale – vältida haavu, nisanaha kuivust, ägedat udaraturset. Allub hästi ravile. Kõik nakatunud lehmad tuleb tervetest eraldada ja ravida. Haiguse edasikandumise vältimiseks kinnisperioodiaegne ravi. Kontrolli kõiki ostetud lehma enne oma karja toomist!
<i>Streptococcus dysgalactiae</i>	Nakatunud udarad (nisa- ja udaranaha vigastustel olevad bakterid) ja keskkond	Lüpsitoimingute käigus ja keskkondlik kontakt	Põletik mõnevõrra sarnane <i>S. aureus</i> ja <i>Str. agalactiae</i> nakkusele. Peamiselt kliinilised udarapõletikud esimeste poegimisjärgsete kuude jooksul. Ravile allumine väga hea. Aeg-ajalt esineb koos <i>A. pyogenes/P. indolicusega</i> .	Lüpsihügieen (kummikindad, individuaalsed udarapesurätikud), nisade eel- ja järeldeso (nahka pehmeid aineid sisaldava vahendiga). Piisavalt kuiva allapanu. Tähelepanu nisade seisukorrale – vältida haavu, nisanaha kuivust, ägedat udaraturset. Kinnisperioodiaegne ravi.
<i>Corynebacterium bovis</i>	Nakatunud udarad (eluneb nisajuhas)	Lüpsitoimingute käigus	Peamiselt varjatud udarapõletikud, kliinilisi põletikke harva. Põletikud kergekujulised, SRA vähene suurenemine. Kergesti lehmalt-lehmale nakkav. Tihti paraneb ravita. Peetakse kõrge nakkusohu indikaatoriks.	Nisade lüpsijärgne deso. Kinnisperioodiaegne ravi.
Koagulaasnegatiivsed stafülokokid				
<i>Staphylococcus spp.</i>	Naha mikrofloora, harva keskkond	Naha mikroorganismid nakatavad nisakanali	Kliiniline udarapõletik enamasti kerge kuluga (helbed piimas), põletik võib muutuda krooniliseks. SRA 200 000-400 000/ml. Esineb penitsilliiniresistentsust (proov beetalaktamaaspositiivne).	Keskkonnahügieen – puhtad ja kuivad asemed. Tähelepanu nisade olukorrale, vältida piimalekit nisadest. Lüpsihügieen (kummikindad jne), nisade lüpsijärgne deso. Kinnisperioodiaegne ravi.

Keskondlikud haigustekitajad				
<i>Streptococcus uberis</i>	Keskkond (sõnnik, allapanuks kasutatav põhk)	Lüpsi vaheaegadel ja kinnisperioodi alguses allapanu ja asemete kaudu. Võib levida ka lüpsitoimingute käigus (udarapesulapid, lüpsiseadmed).	Kliinilised põletikud reeglina esimeste poegimisjärgsete kuude jooksul, äge udaraturse kliinilise põletiku korral. Põhjustab udarafunktsiooni langust. Kroonilise varjatud põletiku korral kõrge SRA. On tundlik penitsilliinile, kuid võrreldes teiste streptokokkidega on ravitulemus halvem – võib jääda kroonilist põletikku pödemä.	Lehmade ja asemete puhtus – regulaarne sõnniku eemaldamine, kuiv allapanu. <i>Strep. uberisest</i> põhjustatud mastiidi esinemisel tuleb allapanu kindlasti asendada värskega. Lüpsihügieen, nisade eel- ja järeldeho. Kinnisperioodiaegne ravi.
<i>Enterococcus spp.</i>	Keskkond (sõnnik)	Keskkondlik kontakt	Nii kliinilised kui varjatud põletikud. Ravile allumine väga halb, sest on resistene paljude antibiootikumide suhtes.	Lehmade ja asemete puhtus – regulaarne sõnniku eemaldamine, kuiv allapanu. Hea lüpsihügieen, vajadusel nisade eeldeso, kinnisperioodiaegne ravi. Sageid leidmine piimaproovidest viitab puudulikule hügieenile laudas.
<i>Escherichia coli</i>	Allapanu, sõnnik, pinnas	Keskkondlik kontakt	Võib avalduda üliägedalt, põhjustades looma surma või udaraveerandi täieliku piimatuse. 10%-l tabandunud lehmadest kiire palaviku tõus, järsk toodangu langus, söögiisu kadu ja dehüdratsioon. Tabandunud udaraveerandi piim võib olla suurte klompidega, vesine või verine. Samas võib olla ka leebema kuluga. Ühes karjas võib esineda erinevate tunnustega. Kroonilist põletikku on harva, mistõttu karja keskmine SRA ei ole kõrge.	Lehmad puhtad ja kuivad, nisade eeldeso. Vältida mudaseid ja seisva veega aladega karjamaid. Tähelepanu söötmisele – energia, proteiin, seleen, E-vitamiin. Kui <i>E. coli</i> leitakse jahutipiimast, võib see olla piima sattunud saastunud nisanahalt.
<i>Klebsiella spp.</i>	Orgaaniline allapanu (saepuru), sõnnik, saastunud nisadesolahus	Keskkondlik kontakt	Äge kliiniline põletik, mis võib kulgeda palju raskemalt kui <i>E. Coli</i> põhjustatud mastiit. Osal haigestunud lehmadest kiire palaviku tõus, järsk toodangu langus, söögiisu kadu, dehüdratsioon, lehm jääb maha. Tabandunud udaraveerandi piim võib olla klompidega, vesine või verine. Tihti lõpeb udaraveerandi piimatusega või lehma surmaga.	Lehmad puhtad ja kuivad, nisade eeldeso. Mitte kasutada allapanuna saepuru ja ümbertöödeldud sõnnikut (asendada põhu või liivaga).
<i>Serratia spp.</i>	Pinnas ja taimed	Keskkondlik kontakt	Esineb tavaliselt niiskes keskkonnas, sõnnikus, haavades. Võib põhjustada kliinilist põletikku, mis allub halvasti laktatsiooniaegsele ravile. Võib põhjustada ka pikaajalist kroonilist põletikku.	Lehmad puhtad ja kuivad, nisade eeldeso (mitte kasutada kloorheksidiini sisaldavaid aineid).
<i>Arcanobacterium pyogenes</i> , <i>Peptostreptococcus indolicus</i>	Nisavigastused, abstsessid, saastunud allapanu	Kärbsed	Kinnislehma mastiit või nn suvemastiit. Poegimisjärgsed kliinilised udarapõletikud. Mäदानe, ravile allumatu halva kuluga äge udarapõletik. Haigestunud udaraveerand võib jääda piimatuks.	Keskkonnahügieen – puhtad ja kuivad asemel, kärbsetõrje. Nõuetekohased pidamistingimused, töökorras lüpsiseadmed. Tähelepanu nisade seisukorrale – vältida haavu, nisanaha kuivust, ägedat udaraturset.

Allikad: Udarapõletikke põhjustavad mikroobid (P. Kalmus); *Description of the 12 bacterial genes identified by the PCR test* (J. Katholm); *Reference Guide for Mastitis-Causing Bacteria* (C. S. Petersson-Wolfe & J. Currin, Virginia Tech Mastitis & Immunology Laboratory & Virginia Maryland Regional College of Veterinary Medicine); *Interpretation and Use of Laboratory Culture Results and the Characteristics of Various Mastitis Pathogens* (University of Minnesota)

Põhjalikum info Mastiit 12 teenuse kohta: www.jkkeskus.ee -> Piimaveised -> lisateenused -> Mastiit 12

Hea klient!

Eesti valmistub taas kord talve tulekuks ning meie loomanäitused on tänaseks peetud. Kui vissivõistlustel väliskülalisi kuulata, siis ühed tunnistavad, et meie loomad on muutunud ilusamaks ja Eestis esimest korda olijad tõdevad üllatusega, kui ilusad on meie loomad. Teisisõnu – meie loomapidajad ja aretajad on teinud aastate jooksul head tööd. Mõistagi paneb see meenutama, mis on toimunud jõudluskontrolli süsteemis Eesti iseseisvusaja jooksul. Jõudluskontrolli Keskus loodi 1993. aastal ning juba esimestest aastatest alates pöörasime suurt tähelepanu jõudluskontrolli teenuse kvaliteedile. Loomulikult oli selge, et süsteem tuleb ümber korraldada, aga siin tuleb ühtlasi tunnistada, et meie loomakasvatuse areng on olnud äärmiselt kiire ja tootjad on oma arenguga esitanud meile aina uusi ja uusi väljakutseid. Aegade jooksul oleme saanud nõu ja abi paljudelt riikidelt, aga täna, 15 aastat hiljem on meeldiv märgata, kuidas Eesti jõudluskontrolli süsteem on saamas nii mõnele riigile eeskujuks ja oleme riik, kus on, mida õppida.

Poola või Läti kolleegide küsimused, kuidas korraldada jõudluskontrolli lüpsrobotiga farmides või kuidas on Eestis korraldatud andmevahetus farmide ja JKK vahel karjades, kus piima mõõtmine toimub elektrooniliselt ja andmed salvestatakse jooksvalt laudaarvutisse, ei tundugi enam nii üllatavad. Pisut üllatav on kuulda, et Eesti on esimene riik Ida-Euroopas, kes juurutas teenuse, mida Eesti piimatootjad tunnevad Mastiit 12 nime all. Üllatus on ka see, et Euroopa alles arutleb, kuidas elektrooniliste märkide kasutamine veistel võiks olla loomapidajale vabatahtlik ning liikmesriik peaks võimaldama ametliku märgisena kasutada ka elektroonilist märgistamisvahendit, samas kui Eestis on see juba mõnda aega kasutusel. Kui otsida riike, kellel on kogemusi selles vallas, siis Euroopas neid väga palju peale Eesti ei olegi.

Suur tänu kõigile, kes panevad meid mõtlema, kuidas loomapidajatele paremat teenust pakkuda!

Kaivo Ilves

Jõudluskontrolli Keskuse direktor

Uudised**Mastiit 12 proovide analüüsimisest**

Teenuse Mastiit 12 piimaproovide analüüsimise töökorraldus muutub alates oktoobrist 2011. Kui laborisse saabub ühel päeval kokku kuni kolm proovi, siis analüüsitakse need järgmisel päeval. Proove oodatakse laborisse endiselt enne kella 10. Töökorralduse muutmise tingis proovi analüüsimise kõrge omahind ja seda eriti väikeste mahtude juures. Analüüsimiskorralduse tõhustamine võimaldab proovi hinda hoida senisel tasemel.

Mastiidianalüüside II laboritevaheline võrdlus

JKK analüüside labor võttis osa teisest rahvusvahelisest mastiiditekitajate bakterite määramise ringtestist. ThermoFisher Scientific saatis käesoleva aasta juunis üle maailma 16 laborile viis piimaproovi, milles igaihes olid 1–3 peamist mastiiditekitaja bakteri tüve.

JKK labor tuvastas kõigis viies piimaproovis kõik mastiiditekitajate bakterite tüved. Erinevus esines kolme bakteritüve koguselises (kas ++ või +++) määramises.

Samuti leiti kahes piimaproovis üks ja sama bakteritüvi (*Staphylococcus sp*), mida testi korraldajad ei tuvastanud, küll aga tuvastasid kaheksa testist osavõtvat laborit.

JKK labori saadetud tulemused loeti usaldusväärseteks ja test sooritatuks.

Hinnakujunduse muudatustest

JKK plaanib muuta uuest aastast mõnede teenuste hindasid ja arvete esitamise aluseid. Muutused puudutavad lisateenustega Vissukese ning lisatrukiste kasutajaid. Lisateenustega Vissukese hind tõuseb, kuid kõik seni tasulised trükised on nüüd Vissukeses nähtavad, aruannete eest tuleb tasuda ainult siis, kui soovitakse neid paberil. Piimaveiste jõudluskontrolli põhiteenuseid (piimaproovide analüüsimine ning andmete säilitamine ja töötlemine), hinnamuudatus ei puuduta. Plaanis on soodushind pabertrükistest loobujatele.

Rohkem sigimisalast infot

Vissukeses on uus aruanne, kus on näha seemendaja töötulemused. Vaates *Täiendavad* → *Seemenduste analüüs* → *Seemendustulemused* on perioodis tehtud seemenduste arv, tiinestunud loomade arv ja tiinestumisindeks kogu karja kohta. Samuti on kirjas esmasseemenduste arv ja tiinestumine esimesest seemendusest. Kui karjas on mitu seemendustehnikut, saab tulemusi võrrelda seemenduste arvu ja esmasseemenduste tulemuste põhjal.

JKK teadmised ja kogemused Kosovos

JKK IT osakonna IT arendussektori juhataja Jelena Pellijeff on viimasel kahel aastal osalenud Euroopa Liidu Kosovo abiprojektis. Selle projekti eesmärk on organiseerida väikeste loomade ja sigade märgistamine Kosovos ning luua loomade identifitseerimise, registreerimise ja liikumise kontrolli infosüsteem, mis sisaldab ka GISi (geoinfosüsteemi) loomist. Selles projektis osalevad lisaks spetsialistid Inglismaalt, Kosovost, Albaaniast.

Farmide registreerimise ja kariloomade märgistamisega alustati Kosovos juba 2005. a (samuti EL projekti raames), aga viimased viis aastat ei toiminud süsteem tehniliste põhjuste tõttu. Sellepärast oli projektimeeskonna esmane ülesanne korraldada farmide ümberregistreerimine ja kontrollida üle veiste arv.

Nagu paljudes riikides, kus alustatakse loomade märgistamist ELi abil, on esialgu loomaomanikule kõik tasuta. Loomade märgistamise ja andmete edastamisega tegelevad projekti palgatud eraettevõtjatest veterinaarid ja zootehnikud, kõrvamärkide eest maksab riik. Kuna Kosovo poliitiline situatsioon on keeruline, eriti neljas enklaavis Kosovo-Serbia piiril, on raske asju neis piirkondades korraldada. Aga vaatamata sellele suutsid veterinaarid just seal lisaks loomade märgistamisele vaktsineerida ka lambad ja kitsed brutselloosi vastu ning sead CSF vastu ja edastada need andmed keskandmebaasi.

Projekt lõpeb veebruaris 2012 ja loodetavasti jääb infosüsteem toimima.

ICARi konverents

ICAR vahekonverents peeti Bourg-en-Bresse'is Prantsusmaal 22–24. juunini 2011. Ettekandeid esitati 6 jaos, kuid tinglikult võib jagada sessioonid kaheks:

1. - Uued tehnoloogiad farmimajanduses, aretuses ning piima analüüsimises;
 - Uute tehnoloogiate kasutamine jõudluskontrollis;
 - Komplekstunnuste fenotüüpiseerimine;
 - Uued genoomivahendid selektsioonis ja farmijuhtimises;
 - Piimaanalüüsid: uued tehnoloogiad, arendused, huvitavad kriteeriumid inimese jaoks, aretus ja juhtimine.
2. - Jõudluskontrolli organisatsiooni juhtimine,
 - ICARi kvaliteedisertifikaat,
 - Uued lähenemised jõudluskontrolli korraldamises ehk kuidas muuta jõudluskontroll farmerile atraktiivsemaks.

Eesti jaoks olid väga huvitavad ettekanded sessioonis „Uute tehnoloogiate kasutamine jõudluskontrollis“. Seal anti ülevaade elektroonilise andmevahetuse kasutamisest EL põllumajandussektoris, suurt tähelepanu pöörati loomade elektroonilise identifitseerimise (RFID) küsimustele, tutvustati moodsaid võimalusi loomade inna avastamiseks aga ka näiteks sõra haiguste elektroonilisest registreerimisest sõrahoolduse käigus. Võõrustajad prantslased andsid hea ülevaate moodsate vahendite – elektrooniliste piimameetrite, nutiarvutite, GPRS, RFID – kasutamisest oma jõudluskontrolli süsteemis. Need kõik on valdkonnad, millega ka JKK oma teenuste arendamisel iga päev kokku puutub. Teemade aktuaalsust iseloomustab näiteks elektrooniline andmevahetus ja sellega seonduvad probleemid. Meil on kasutusel mitmed eritüübilised lüpsiplatsid, mitut marki robotid. Aga nii nagu seadmed on erinevad, on ka võimalused elektrooniliseks andmevahetuseks erinevad ja mida laiemalt piirkonda vaadata, seda suuremad on erinevused kasutatavate süsteemide vahel. Kuna Eestis on viimastel aastatel toimunud tehnoloogia osas suur areng, siis andmevahetuse korraldamine eritüübiliste seadmetega on olnud meile parajaks pähkliks. Täpselt samade probleemidega seisavad silmitsi nüüd need riigid, kus see areng on veel toimumas. Rõõm oli kuulda, et on ellu kutsutud EL projekt andmevahetuse probleemidega tegelemiseks põllumajandussektoris – agriXchange.

Töökoosolekul, mille teemaks oli ICARi kvaliteeditunnistus, rääkisid esinejad, millist kasu said nende organisatsioonid tunnustuse taotlemisest. Audiitorid ja organisatsioonide esindajad vahetasid muljeid, mida nad kogesid audiitori ja taotleja rollis olles.

Traditsiooniliselt teistele sarnastele konverentsidele pakkusid korraldajad osalejatele võimalust külastada erinevaid põllumajandusettevõtteid (juustutööstus, tapamaja, piimafarmid, linnufarm, lihaväetuskasvatuse, kitsekasvatuse). Jõudluskontrolli Keskuse delegatsioon külastas kolme perefarmi. GAEC Morel on farm, kus on 124 holsteini tõugu lehma toodanguga 11 004 kg piima lehma kohta. Lehmi lüpstakse 2x10 lüpsiplatsil. Aastas müüakse 1208 tonni piima (piim läheb tööstusesse, kus tehakse emmentali juustu), lisaks piimale on oluline sissetulekuallikas tõuloomad. 50%-l lehmest kasutatakse embrüosiirdamist. Farmil on 350 ha haritavat maad, millest 50 ha on rohumaad ja ülejäänud jaguneb maisi, odra, nisu, soja ja rapsi vahel.

GAEC de la Seillette'i farmis oli 88 montbeliarde'i tõugu lehma, kelle keskmine piimatoodang on 9606 kg. Lüpsmiseks on 18kohaline lüpsikarussell. 516 tonni piima müüakse Bleu de Bresse'i juustu tootvasse ettevõttesse, ülejäänud piim söödetakse vasikatele, kuna farm nuumab aastas 300 bressou vasikat, kes realiseeritakse 100 päeva vanuselt (keskmine

lihakeha mass 142,5 kg). Bressou on kohalik vasikaliha kaubamärk (täispiimaga söödud 100–160 päevaselt lihaks realiseeritavad vasikad). Farmil on 163 ha maad millest 49 ha-l kasvatatakse maisi, lisaks on rohumaad ja teraviljapõllud. 50 ha on kalatiikide all.

GAEC des Cours'i farmis oli 126 hosteini ja montbeliarde'i tõugu lehma toodanguga 10 539 kg piima lehma kohta. Lehmi lüpstakse lüpsirobotitega. Farm müüb aastas 1250 tonni piima (või, koore ja juustu tootmiseks), lisaks kasvatab realiseerimisvalmis ca 300 bressou vasikat ja 4000 siga. Farmil on 290 ha maad, millest 130 ha-l kasvab mais, 68 ha on rohumaade all ja ülejäänud pinnal kasvab oder ja nisu.

Farmikülastustel jäi silma seemendaja tööauto, mis on sisustatud selliselt, et seemendajal on kõik tööks vajalik üheskoos – seemendusvahendid, spermanõu, arvuti, ribakoodilugeja (info sperma kohta loetakse lugejaga kõrrrelt) jne.

Järgmine ICARi konverents toimub 2012. aastal Iirimaa Corkis.

Kaivo Ilves, Kalle Pedastsaar, Aire Pentjärv

Vissukese täiendused

Vissuke on viimaste kuude jooksul saanud mitu täiendust. Vaates *Täiendavad* → *Poegimine* → *Sündinud vasikad* saab ülevaate valitud perioodi sündidest – kui palju sündis elusaid vasikaid, kui palju sündis surnult, kui palju sündis mitmikke. Näha on nii elusalt kui surnult sündinud vasikate sugu.

Alajaotuse *Üle karja* all on veiste käive, mis aitab saada ülevaate karjasolevatest loomadest valitud ajavahemiku alguses ja lõpus ning loomade liikumisest (karjast väljaminek, karja lisandunud loomad jne) antud perioodil. See on kogenud loomakasvatajatele ilmselt teada-tuntud aruanne.

Maikuu lõpus sai Marko Sildniku ettepanekul valmis elektrooniline sünniregister (*Täiendavad* → *Töölehed* → *Sünniregister*). Sünniregistrisse on kantud kõik sündinud ja karja ostetud loomad, samuti surnultsünnid. Sünniregistris näeb loomade sugu, tõugu ja põlvnemist, kajastatud on ehitised, kuhu loom on PRIA loomade registri andmetel liikunud, karjast väljamineku aeg ja põhjus. Seemendatud loomadel on kirjas ka kõik seemendused.

Sünniregistri saab vajadusel kanda Excelisse, et soovi korral sellesse lisada täiendavat informatsiooni. Loodetavasti vähendab see tulevikus mahukat paberitööd.

Eelnimetatud töövahendid on karja arvepidamisel abiks kindlasti just neile, kes regulaarselt kõik loomadega toimunud sündmused JKK andmebaasis registreerivad, sest vaid sellisel juhul kajastab JKK väljastatav info karja tegelikku seisu.

Piimakarja edu aluseks on lehmade head sigimisnäitajad. Seemendustulemustest saab ülevaate *Täiendavad* → *Seemenduste analüüs* → *Seemendustulemused*. Aruandes on perioodil tehtud seemenduste arv, tiinestunud loomade arv ja tiinestumisindeks kogu karja kohta. Samuti on kirjas esmasseemenduste arv ja tiinestumine esimesest seemendusest. Vaadeldava perioodi lõpp on aruandes vaikumisi 3 kuud enne “täna”, kuna JKK loeb tiineks loomad, kes on tiinuse kontrollis tiineks tunnistatud või keda ei ole 90 päeva jooksul pärast laktatsiooniperioodi viimast seemendust seemendatud ja puudub tiinuse kontrolli tulemus “mittetiine” või “kahtlane”.

Sigimistulemusi mõjutavad paljud tegurid, ja kindlasti on oluline, et karjas töötaks hea seemendustehnik. Kui karjas on mitu seemendustehnikut, saab nende töötulemusi võrrelda seemenduste arvu ja esmasseemenduste tulemuste alusel.

Lisaks nimetatutele on Vissukesse lisandunud teisigi täiendusi, mis aitavad olemasolevat informatsiooni karjas paremini kasutada. Muudatuste ja täienduste info on kajastatud Vissukese uudiste rubriigis.

Täname kõiki abilisi!

Aire Pentjärv
väliteenistuse juhataja

Tähelepanekud sündmuste edastamisest

Lehmade väljamineku registreerimisel tekitavad mõned põhjused loomapidajates segadust.

Põhjust 24 *Udara vead* tuleb kasutada juhul, kui lehm viiakse karjast välja udara (nisade) välimiku vigade tõttu – näiteks lehm on nisade asetus selline, et teda ei ole võimalik robotiga lüpsata või on lehm rippudar ja seetõttu ei ole teda võimalik enam karja jätta. Ekslikult kantakse selle põhjusega aga välja ka loomad, kelle udar on viga saanud (õige põhjus 25 *Udara ja nisade traumad*) või kõrge somaatiliste rakkude arvuga lehmad (sest “viga on ju udaras”) – siin peab kasutama põhjust 26 *Mastiit*.

Sama probleem on põhjusega 31 *Jäsemete vead*. Ka seda põhjust tuleb kasutada juhul, kui loom viiakse karjast välja jalgade välimiku vigade tõttu (mis ilmselt edaspidi tekitaksid loomal liikumis- ja terviseprobleeme, nagu nt saabeljalgsus, pehme sörgats jne). Jalavigastuste korral tuleb kasutada põhjust 32 *Jäsemete traumad*, ja jalahaiguste (nt laminiit) korral põhjust 33 *Jäsemete haigused*.

Põhjust 23 *Madal toodang* näeb ka loomade puhul, kelle päeva/ laktatsioonitoodangud on olnud väga head, kuid mõne haiguse tõttu on looma piimatoodang järsult vähenenud ja loom viiakse karjast välja. Sellisel puhul peaks põhjusena registreerima siiski haiguse. Nt: lüpsma tulnud noor lehm jääb kõhnaks, isutuks, tõmbab piima ära. Kas see on madal toodang? Pigem on siiski tegemist terviseprobleemiga.

Kuna väljamineku põhjuseid esitab JKKle loomapidaja, siis tekitavad küsimusi ka mõned haigused. Sageli küsitakse, millise väljamineku põhjuse alla läheb nn “maksahaigus”. Maks võib kahjustuda erinevatel põhjustel – parasiidid, mürgistused, ebakvaliteetne sööt, ainevahetushaigused jne. Kui tegu on hepatiidi, hepatoosi või maksatsirroosiga, võiks põhjuseks registreerida 36 *Seedeelundite haigused*. Kui muutused maksas on tingitud ainevahetusprobleemidest, siis tuleb kasutada põhjust 34 *Ainevahetushaigused*. Kahtluse korral tasub kindlasti nõu küsida oma loomaarstilt.

Küsimusi on tekitanud ka tümpaania. Tümpaania puhul tuleb kasutada põhjust 36 *Seedeelundite haigused*.

Kuigi põhjuste nimekirjas on ka 44 *Muud põhjused*, soovitame seda kasutada tõepoolest vaid siis, kui väljamineku põhjus ei sobi ühegi nimekirjas olevaga. Kui looma karjast välja viimiseks on mitu põhjust, siis tuleb leida üks peamine, millest kõik probleemid alguse on saanud ja see registreerida.

Elusmüügi puhul (21 ja 51) peab loomapidaja sündmuse esitama nii JKKle kui PRIAle. Juhtub, et loomapidaja teatab sellest vaid PRIAle ja JKKs jäävad loomad karjast välja kandmata.

Põhjust *Elusmüük* ei soovita me kasutada juhul, kui loom müüakse vahendajale, kes looma lihatööstusesse viib. Sellisel puhul tuleb JKKs registreerida looma praakimise tegelik põhjus (mastiit, sigimisprobleemid jne) ja PRIAs registreerida looma liikumine vahendajale. Kui sündmuste edastamisel kasutatakse Vissukese töövahendit JKK+PRIA, tuleb nimekirjast valida tegelik põhjus, ning teha märge kasti “Loom liigub vahendaja juurde”. Nii saame andmeid analüüsides praakimispõhjustest

korrektse ülevaate ja elusmüügi andmetes ei kajastu loomad, kes tegelikult lihatööstusesse saadeti.

Meilt on küsitud, miks ühte või teist haigust ei ole eraldi väljaminekupõhjusena võimalik registreerida. Et väljamineku põhjuste nimekiri ei oleks väga pikk ja üksikasjalik, on paljud haigused liigitatud üldnimetaja alla. Täpsemat haiguste arvestust saab pidada Vissukese VET-vahendit kasutades.

Kui väljamineku põhjuse registreerimisel tekib küsimusi, tasub alati konsulteerida JKK piirkondliku zootehnikuga, kes aitab leida õige lahenduse.

Aire Pentjärv

2012. aasta koolitused

Tuleval aastal on JKK-l plaanis mitmeid koolitusi ja infopäevi. Jätkame andmete registreerimise koolitusega, mis sai positiivse tagasiside nii 2010. aastal Kubijal suurkarjade kui ka 2011. aastal Jänedal talukarjade esindajatelt. Järgmisel aastal on see koolitus suunatud keskmise suurusega piimaveisefarmide jõudlusandmete kogujatele ning toimumiskohaks on Lääne-Virumaa.

Udaratervisele oleme tähelepanu pööranud ka varem, ent nüüd on plaanis kahepäevane koolitus tervenisti pühendada udaratervisele. Peale Eesti spetsialistide on seal võimalus kuulata Taani ja Kanada mastiiditõrje kogemusi. See koolitus on mõeldud eelkõige suurte piimaveisekarjade loomakasvatuse ja farmijuhtidele.

Lisaks üle-Eestilistele koolitustele on JKK-l kavas temaatilised piirkondlikud infopäevad. Neli infopäeva “Teadmisi naaberfarmist” toimuvad erinevate maakondade edumeelsetes farmides, kus käsitletakse üht olulist ja aktuaalset teemat: aretusstrateegia, uued tehnoloogiad andmehõives või looma ettevalmistamine müügiks/näituseks. Farmis kohapeal räägivad teema lahti tunnustatud spetsialist ja kohapealne praktik ning vajadusel näidatakse loomaga seonduvaid töövõtteid või tehnoloogiat töös. Kuna infopäevad toimuvad farmides, siis seetõttu on osavõtjate arv piiratud.

JKK teavitab sihtrühma saabuvast koolitusest või infopäevast kutsega, samuti on koolituste info olemas portaali pikk.ee sündmuste kalendris. JKK piirkondlikud zootehnikud on koolitusplaaniga kursis ning alati tasub neile oma soove väljendada.

Nimetatud üritused saavad teoks tänu Eesti Maaelu Arengukava koolitus- ja teavitustegevuse toetusele.

Eneken Ulmas
üldosakonna juhataja

Tähelepanu

Tuletame meelde paberil andmete esitajatele järgmist:

- on soovitatav, et väljamineku põhjus oleks kirjutatud numbriliselt vastavalt käsiraamatus toodud juhendile. Sageli saabub JKKle umbmääraste sõnalisi põhjuseid, näiteks “jalad”, aga jalgadega on seotud kolm erinevat praakimispõhjust, mistõttu tuleb põhjus klienditeenindajal telefonikõnega täpsustada;

- noorkarja väljamineku lehel tuleb näidata ka väljaläinud looma sugu, sest lehmikud ja pullikud võivad olla samade inventari numbritega;

- ärge unustage meile teatamast infot ostetud loomade kohta! Ise te loomi karja võtta ei saa. Loomade liikumise vorm on JKK koduleheküljel olemas ja selle võib saata ka meiliga.

Neile, kes sisestavad kontroll-lüpsi andmeid ise, tuletame meelde, et haigetel loomadel, kellelt proovi ei võeta, ei tohi märkida ei kasti ega proovinumbrit, küll võib neile anda piimakoguse.

Sügisese Vissi konkursid

Tartu Sügisnäituse ja Tõuloom 2011 raames valiti 3. septembril ka Eesti maakarja Viss 2011. Tiitli pälvis Eerika Farm OÜ lehm Heidi, kes pärjati Vissi tiitliga ka 2009. a.

Eesti holsteini tõu Viss 2011 valiti 8. septembril Luigel, kus osales 24 loomapidajat 92 loomaga. JKK autasustas traditsiooniliselt esmaspoeginud grupi võitjate omanikke. Selle grupi I koha sai Tartu Agro AS lehm Lindi Red, kes sai ka Vissi tiitli. II koht kuulus Kehtna Mõisa OÜ Oliviale ja III koht Sussile Estonia OÜst.

Infot Kosovost

Kosovo on väike riik Balkani poolsaare lääneosas, mis on umbes 4,5 korda väiksem kui Eesti ja kus elab ligi 1,7 miljonit inimest. Enamus nendest on albaanlased, kes uhkelt nimetavad ennast kosovarideks. Hetkel on Kosovos käimas umbes 300 erinevat ELi projekti lisaks rahvusvahelise rahuvalve kontingendile ja õigusriigi missioonile.

Kosovo kariloomade andmebaasis on registreeritud 95 782 farmi, nendest 82 614 on koos koordinaatidega. Enamus farme peab 1–2 lehma, tootmiskarju on vähe.

Lehmade ja pullide arv on 519 039, mis tegelikult ei vasta tõele, kuna väljaminekud registresse ei laeku korralikult. See on probleemiks paljudes riikides ja üks abinõu, mis aitab seda lahendada, on riigitoetused. Sellel aastal maksis riik toetusi loomaomanikule, kes peab vähemalt 15 lehma, ja see aitas pisut korrastada veiste registrit. Järgmisel aastal on Kosovol plaanis toetada karju, kus on vähemalt 5 lehma.

Lammaste, kitsede ja sigade märgistamise kompaania on pooleli ja hetkel on märgistatud ja andmebaasis registreeritud lambaid 135 214, kitsi 14 809, sigu 11 373.

Vanimad lehmad

Eesti lehmakari nooreneb aasta-aastalt, alla 5aastaseid lehmi on praegu karjas 65,7%, 5-10aastaseid 32,8%, 10-15aastaseid 1,47% ja üle 15aastaseid üksnes 20, mis on karja koguarvust vaid 0,02%.

Praegu on karjas kindlalt teadaoleva põlvnemisega lehmadest vanim Tõnu Järveotsale kuuluv EPK tõugu Kauni, kes on sündinud 23. detsembril 1992. Kauni on 13 korda poeginud ja toonud neli lehmvasikat, ainsana on neist jõudnud põhikarja 2007. aastal sündinud tütar Kanni. Kauni on kogu elu olnud küllalt tagasihoidliku toodanguga.

1993. aastal sündinud lehmadest on karjas vaid üks – 28. märtsil 1993 sündinud Orja, kes kuulub Saare Farmer OÜle. Orja on samuti EPK tõugu, poeginud 13 korda ning toonud viis lehmvasikat, kellest kolm jõudsid ka põhikarja, kuid praegu on neist elus üks. Orja ise peab praegu vanaduspõlve, enam ta ei lüpsa, kuid karjast teda välja ka ei viida. Saare Farmeri töötajate sõnul on ta üks isepäine lehm, laudas oli tal alati oma kindel koht. Kui farmis mindi üle karusell-lüpsile, keeldus Orja karusellile minemast ja teda peeti edasi eraldi laudas koos värskeltpoeginud lehmadega.

Muhedat

Vana mees leiab tiigi kaldalt konna, püüab selle kinni ja hakkab endale tasku toppima. Konn vanameest sensuaalse häälega paluma: "Taaduke-kullake, päästa mind needusest, suudle mind huultele, muutun imekauniks noorikuks." Vana mõtleb hetke, üritab siis aga uuesti konna tasku pista. Konnake üritab uuesti vanameest ära rääkida: "Taaduke-kullake, aita mind, suudle mind huultele, muutun imekauniks noorikuks."

"Minu eas on targem omada rääkivat konna," pobiseb vanamees endamisi habemesse ja peidab konna taskusse.

Tööjuubilarid

4. oktoobril on 35. tööjuubel kontroll-labori analüütik **Helle Kokal**.

2. detsembril on 15. tööjuubel Põlva, Valga ja Võru zootehnik **Evi Prinsil**.

16. detsembril on 30. tööjuubel IT osakonna programmeerija **Mae Uril**.

www.jkkeskus.ee
keskus@jkkeskus.ee

Jõudluskontrolli Keskus
Estonian Animal Recording Centre

Kreutzwaldi 48A, Tartu 50094
Tel 738 7700
Faks 738 7702

Piimaveiste jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7738
Sigade jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7765
Kõrvamärkide müük	738 7762
Järvamaa klienditeenindaja	738 7751
Hiiu-, Ida-Viru-, Jõgeva-, Valga- ja Võrumaa klienditeenindaja	738 7752
Lääne-, Põlva-, Rapla- ja Tartumaa klienditeenindaja	738 7753
Lääne-Viru ja Pärnumaa klienditeenindaja	738 7754
Harju-, Saare- ja Viljandimaa klienditeenindaja	738 7759
Põlvnemisandmed (veised)	738 7756
Geneetiline hindamine (veised)	738 7731
Geneetiline hindamine (sead)	738 7746
Raamatupidamine	738 7704

Labor

Kreutzwaldi 46, 50094 Tartu	
Tel	738 7726
Faks	738 7724
Piimameetrite testimine	738 7722
Piimaproovide vastuvõtt	738 7721
Piimaringid	738 7726

Maakondade zootehnikud

Harjumaa	Maire Põhjala	Tuleviku 3, Laagri, Harju mk	tel 679 6419	gsm 516 7886	K 9.00-16.00
Hiiumaa	Maire Tamm	Mäe 2, Käina	tel 463 1147	gsm 5332 4204	1. ja 3. K 12.00-16.00
Ida-Võrumaa	Ludmilla Aan	Viru 5a II korrus, Jõhvi		gsm 516 7816	2. ja 4. T 10.00-14.00
Jõgevamaa	Merle Lillik	Ravila 10, Jõgeva	tel 776 0048	gsm 516 7868	E 9.00-15.00
Järvamaa	Saive Kase	Prääma, Paide vald, Järva mk	tel 385 0286	gsm 524 0147	K 9.30-15.00
Lääne-Võrumaa	Ludmilla Aan	Neffi 2, Piira, Lääne-Viru mk	tel 322 7018	gsm 516 7816	E 9.00-14.00
Läänemaa	Maila Kirs	Posti 30, Haapsalu	tel 473 3007	gsm 509 4675	K 9.00-15.00
Põlvamaa	Evi Prins	Puuri tee 1, Põlva	tel 799 3007	gsm 520 6231	K 10.00-13.00
Pärnumaa	Maire Põhjala	Haapsalu mnt. 86, Pärnu	tel 443 3120	gsm 516 7886	E 9.30-15.30
Raplamaa	Maila Kirs	Kuusiku tee 6, Rapla	tel 485 5673	gsm 509 4675	E 9.00-15.00
Saaremaa	Maire Tamm	Kohtu 10, Kuressaare	tel 453 1352	gsm 5332 4204	E 9.00-15.00
Tartumaa	Merle Lillik	Kreutzwaldi 48A-215, Tartu	tel 738 7739	gsm 516 7868	1. ja 3. T 8.00-15.00
Valgamaa	Evi Prins	Aia 17-202, Valga		gsm 520 6231	2. ja 4. E 10.00-13.00
Viljandimaa	Saive Kase	Vabaduse plats 4-317, Viljandi	tel 433 3713	gsm 524 0147	T 9.00-14.00
Võrumaa	Evi Prins	Liiva 11, Võru	tel 782 1253	gsm 520 6231	T 10.00-13.00